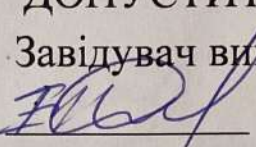

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
НАЦІОНАЛЬНИЙ АВІАЦІЙНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ФАКУЛЬТЕТ МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН
КАФЕДРА МІЖНАРОДНИХ ВІДНОСИН, ІНФОРМАЦІЇ ТА
РЕГІОНАЛЬНИХ СТУДІЙ

ДОПУСТИТИ ДО ЗАХИСТУ
Завідувач випускової кафедри

Ніна РЖЕВСЬКА
«___» _____ 2022 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

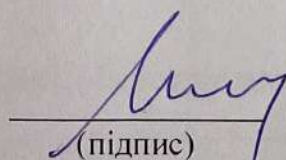
ВИПУСКНИКА ОСВІТНЬОГО СТУПЕНЯ МАГІСТРА
СПЕЦІАЛЬНОСТІ 291 «МІЖНАРОДНІ ВІДНОСИНИ,
СУСПІЛЬНІ КОМУНІКАЦІЇ ТА РЕГІОНАЛЬНІ СТУДІЇ»
ОСВІТНЬО-ПРОФЕСІЙНОЇ ПРОГРАМИ
«МІЖНАРОДНА ІНФОРМАЦІЯ»

Тема: «М'ЯКА СИЛА» ЯК ІНСТРУМЕНТ ФОРМУВАННЯ ПОЗИТИВНОГО
ВІДНОСИНА МІЖ ФРАНЦУЗЬКОЮ РЕСПУБЛІКОЮ

Виконавець: здобувач вищої освіти 2 курсу, 208 М групи, Кізіріді Вячеслав
Александрович

Перевірник: к.і.н., доцент кафедри міжнародних відносин, інформації та регіональних
студій Боротканич Наталія Петрівна

Формоконтролер

(підпис)

Олексій МЕНДРІН

КИЇВ 2022

ЗМІСТ

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	3
ВСТУП.....	4
РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТ М'ЯКОЇ СИЛИ ТА ПОЗИЦІЇ ФРАНЦІЇ У ВИМІРІ ВПЛИВУ	7
1.1. Теоретичне підґрунтя м'якої сили.....	7
1.2. Французький досвід впливу.....	18
РОЗДІЛ 2. ПОШИРЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ М'ЯКОЇ СИЛИ В СВІТІ ТА ДВОСТОРОННІСТЬ ВПЛИВУ	27
2.1. Культурна стратегія Франції.....	27
2.2. Французький вплив через призму Європи.....	41
РОЗДІЛ 3. ГЛОБАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ М'ЯКОЇ СИЛИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФРАНЦІЇ.....	55
3.1. М'яка сила в умовах пандемії: обмеження традиційних шляхів	55
3.2. Франція та російсько-українська війна: переформатування парадигми впливу	64
ВИСНОВКИ.....	71
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ.....	75

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

ЄС – Європейський Союз

ЄСЗС – Європейська служба зовнішніх справ

ЗМІ – засоби масової інформації

МВФ – Міжнародний валютний фонд

НАТО – Організація Північноатлантичного договору, Північноатлантичний
Альянс

ООН – Організація Об'єднаних Націй

СОТ – Світова організація торгівлі

СПБО – спільна політика безпеки і оборони ЄС

ЮНЕСКО – Організація Об'єднаних Націй з питань освіти, науки і культури

ВСТУП

Як колишній світовий лідер з м'якої сили та країна з сильними традиціями культурної дипломатії, що склалися протягом історії, Франція неодноразово стикалася зі зниженням ефективності такого виду сили в результаті зовнішніх або внутрішніх проблем, проте кожного разу вміло відновлювала свій привабливий вплив, переважно заснований на культурних ресурсах і практиках.

Франція безумовно все ще залишається значною потугою в контексті політичного впливу та м'якої сили, однак тим не менш, концепт впливу у міжнародних відносинах у XXI столітті отримав значний розвиток, помітно зросла важливість «мейнстрімної культури», посилили свою вагу неурядові гравці – міжнародні компанії та транснаціональні корпорації.

Пандемія COVID-19 також внесла свої корективи у ці процеси, оскільки поширення вірусу не лише обмежило соціальну взаємодію, а й негативно вплинуло на міжнародні відносини, суттєво зменшивши можливості для побудови міждержавних контактів через зустрічі, переговори, обміни делегаціями та інші традиційні канали. Нове середовище, в якому опинилися всі держави, продемонструвало, що давно перевірені практики міждержавної взаємодії, що вибудовувались історично, виявились неефективні перед сучасними викликами.

Саме тому перед Францією, як і перед усіма іншими країнами, постає питання, яким ж чином видозмінити та пристосувати свою м'яку силу до сучасних реалій так, щоб не випасти з порядку денного світової політики або навіть зміцнити свої позиції.

Актуальність роботи полягає в тому, що тема м'якої сили та культурної дипломатії, їх ефективного використання є достатньо новою та маловивченою, а у контексті повномасштабної війни Росії з Україною, все ще існуючої пандемії коронавірусу і пов'язаних з нею обмежень, існування власного меседжу, його просування та поширення набуває особливого значення для держав сьогодні. Саме тому детальний розгляд французького підходу до цієї теми є важливим як для вітчизняних (з

огляду на формування по суті нового іміджу України), так і іноземних (через переосмислення традиційних підходів до впливу у міжнародних відносинах) науковців.

Мета дослідження – проаналізувати французький досвід, підхід та перспективи використання м'якої сили та публічної дипломатії в якості інструменту формування позитивного іміджу Французької Республіки на сучасному етапі міжнародних відносин.

Визначена мета передбачає розв'язання низки ключових **завдань**:

- розглянути французьку м'яку силу та публічну дипломатію, її переваги сторони та недоліки;
- визначити ключові активи, сфери та ресурси, які Франція може використати для покращення свого іміджу на міжнародній арені;
- виявити основні ризики та загрози, з якими може зіткнутися французький вплив в сучасному світі.

Об'єкт дослідження – міжнародна політика Франції в постбіполярний період.

Предмет дослідження – м'яка сила як інструмент формування позитивного іміджу Французької Республіки.

Методи дослідження:

- метод спостереження використано під час роботи над обробкою думок науковців та експертів про досліджувану проблему;
- метод узагальнення – під час формування особливостей досліджуваної проблеми та вироблення відповідних прогнозів;
- контент-моніторинг – під час вивчення наявної документації стосовно досліджуваної проблеми;
- метод контент-аналізу – під час розгляду відповідних документів Франції в сфері міжнародної політики; документації ЄС щодо обраної тематики;
- метод івент-аналізу – під час вивчення офіційних заяв та промов державних діячів, дипломатів та дослідників щодо обраної тематики.

Практичне значення роботи полягає в тому, що її матеріали можуть бути використані у практичній діяльності дипломатів, науковців та студентів, які займаються вивченням даної проблематики.

Апробація отриманих результатів. Результати досліджень були оприлюднені в рамках X Всесвітнього конгресу «Авіація в ХХІ столітті» – «Безпека в авіації та космічні технології» (Київ, 2022) та на ХХІ Міжнародній науково-практичній конференції здобувачів вищої освіти і молодих учених «Політ. Сучасні проблеми науки» (Київ, 2021).

Структура роботи. Кваліфікаційна робота складається зі вступу, трьох розділів, висновків та списку використаних інформаційних джерел.

РОЗДІЛ 1. КОНЦЕПТ М'ЯКОЇ СИЛИ ТА ПОЗИЦІЇ ФРАНЦІЇ У ВИМІРІ ВПЛИВУ

1.1. Теоретичне підґрунтя м'якої сили

Теорія м'якої сили була запропонована американським політологом Дж. Наєм і, незважаючи на свою суперечливість, з початку 1990-х років набула широкої популярності не лише в академічному, а й у політичному середовищі. Це пояснюється тим, що «м'який» варіант впливу відповідав вимогам часу: із закінченням холодної війни акцент у міжнародній політиці змістився з гонки озброєнь і відкритого протистояння на зміцнення співпраці між державами та бажання вирішувати конфлікти шляхом переговорів. Ситуація на міжнародній арені вимагала від акторів вироблення вміння впливати на поведінку інших для отримання бажаних результатів [1, с. 2], залишаючись у мейнстрімі ліберального дискурсу, тобто в руслі основного принципу м'якої сили – змусити інших бажати того, чого хочеш ти, шляхом залучення та кооптації, а не примусу та платежів [1, с. 5–7].

Феномен м'якої сили існував задовго до його концептуалізації: Дж. Най зазначав, що м'яка сила «стара, як історія» [2, с. 81]. У теорії міжнародних відносин жорстка сила – військові чи економічні засоби впливу, за допомогою яких держава може змусити інших виконувати її волю – давно займає провідне місце. Після закінчення холодної війни м'яка сила була визнана незамінним елементом, що доповнює жорстку силу. Цю зміну можна було спостерігати на прикладі зростання кількості міжнародних проблем, в яких владні ресурси та актори мали тенденцію до диверсифікації. У 1990-х роках такі роботи як «Зіткнення цивілізацій» (1996) С. Хантінгтона швидко входили до основ нової великої теорії міжнародної політики, стверджуючи, що в епоху після холодної війни війна може спалахнути вже не між державами, а вздовж «ліній розлому» цивілізацій. У таких ситуаціях джерелом конфліктів можуть бути такі культурні елементи, як релігія та мова, а не стільки національні інтереси суверенних держав.

Реалістичні ж теорії, які розглядали виключно жорстку силу (переважно військову) і вважали держави єдиним легітимним суб'єктом міжнародних відносин, не мали змоги ефективно пояснювати міжнародні події, тоді як елементи м'якої сили, такі як релігія, мова, культура та ідентичність, постали як незамінні фактори для розуміння етнічних конфліктів, що відображає «повернення культури та ідентичності в теорію МВ» [2]. Соціальний конструктивізм частково замінив реалізм, щоб осмислити нові аспекти подій після закінчення холодної війни.

З конструктивістської точки зору нехтувати культурою означає «ризикувати дивитися на світ лише власними очима»: «Якщо ми не будемо повністю розуміти інші країни, включаючи їхню культуру, відчуття вищості Америки [...] і зверхнє ставлення до інших країн просто збережеться, що є катастрофою для американської зовнішньої політики... якщо ми не зможемо приділяти серйозної уваги культурам інших країн, ми увічнюємо етноцентризм, який визначається як нездатність побачити інші суспільства інакше як через наші власні, рожеві та часто помутнілі окуляри [...] Напади 11 вересня 2001 року та зростання антиамериканізму в усьому світі застали майже всіх американців зненацька. Питання було і залишається: чому вони нас так ненавидять? Якби ми краще розуміли інші культури та країни, ми б знали відповідь на це запитання... якщо ми не зрозуміємо інші країни, суспільства, культури та народи, постраждає як наше місце у світі, так і наша зовнішня політика» [2, с. 11–12].

Сигнал чіткий: нехтування культурними аспектами призводить до високої ймовірності ненавмисних негативних результатів. Якщо країна не розуміє належним чином культуру інших, вона таким же чином втрапить розуміння інших, яким вона насолоджувалася до цього часу, що зашкодить її власному іміджу та зменшить її присутність у міжнародному суспільстві. Основна мета дипломатії – досягнення угоди – значною мірою залежить від взаєморозуміння, включаючи культурні аспекти.

Концепція м'якої сили зазвичай використовується для оцінки ролі та функцій культурних аспектів у міжнародних відносинах. М'яка сила має здебільш непрямий вплив на спосіб мислення та поведінку людей. Уолтер Ліппман пропонує корисне

пояснення: «те, що робить кожна людина, базується не на прямих і певних знаннях, а на картинках, зроблених нею або подарованих їй. ... Спосіб уявлення світу визначає в будь-який конкретний момент те, що люди будуть робити. Це не визначає, чого вони досягнуть. Це визначає їхні зусилля, їхні почуття, їхні надії, а не їхні досягнення та результати» [2, с. 25–26].

Цим словам більше 50 років, але вони добре передають сутність людської поведінки. М'яка сила впливає на те, як люди сприймають світ, слід цього впливу помітний навіть на державних інституціях. Звичайно, жорстка сила не втратила свого значення як ключовий фактор у прийнятті політичних рішень. Проте м'яка сила набуває все більшої ваги в процесі світової політики: у проактивному сенсі стосовно іноземних акторів або, принаймні, як своєрідний запобіжник, щоб уникати серйозних конфліктів між державами та підтримувати існуючі відносини [2].

Традиційне бачення влади, яке переважало серед дослідників міжнародної політики, було реалістичним баченням. Реалісти, як правило, підтримували жорстку концепцію влади, побудовану навколо ідеї використання націями «матеріальних ресурсів» для впливу на інші нації. Бачення провідних сучасних реалістів добре це демонструють. Немає більших прихильників цієї теорії, ніж Джон Міршаймер і Кеннет Вальц. Для Міршаймера [2, с. 55] влада базується на конкретних матеріальних можливостях, якими володіє держава. Ці матеріальні можливості є, по суті, «матеріальними активами», які визначають «військову» силу нації. Вальц [3, с. 131] демонструє схожу твердість у визначенні влади. Влада визначається в рамках можливостей, які, у свою чергу, складаються з кількості населення та території, забезпеченості ресурсами, економічної спроможності, військової сили, політичної стабільності та компетентності. Справді, Вальц [3, с. 113] стверджує, що у міжнародній політиці сила виступає не тільки як *ultima ratio*, але й справді як первинна і постійна. Подібним чином у своїй книзі «Війна та зміни у світовій політиці» Гілпін [4, с. 13] визначає силу як військовий, економічний і технологічний потенціал держав. Національний вплив, у кінцевому підсумку, залежить від промислово-військового

комплексу, який може бути використаний щоб погрожувати або консолідувати силу. Зрештою, саме цей «м'яз» фундаментально визначає могутність нації. Акцент припадає на лексикон матеріальної спроможності, який визначає здатність нації застосовувати силу для досягнення своїх цілей.

Ця фундаментальна опора на матеріальну спроможність виникає з чистоти реалістичних інтерпретацій анархії, які у своїх найфундаментальніших формах походять від загальноприйнятих реалістичних інтерпретацій Гоббсового опису природного стану. Священний катехізис реалістичних догматів про поведінку націй, яка впливає зі стану анархії, визначеного як відсутність спільної влади над акторами, яка б тримала їх у страху, спонукає акторів оптимізувати матеріальні ресурси влади (тобто жорстку силу) лише тому, що такі ресурси з більшою вірою забезпечать захист (чи то оборонного або наступального характеру). Хоча навіть уявлення про владу можуть зменшити вразливість актора, вони не є гарантією проти віктимізації за допомогою сили, а також не гарантують, що зможуть стримувати та/або змушувати акторів поводитися таким чином, щоб зробити їх менш вразливими. Ресурси матеріальної сили, як у їх явному, так і в символічному (тобто загрозливому) використанні, можуть бути використані для відсічі актів сили, або ж для того, щоб змусити інших акторів підкоритися. Усі нематеріальні джерела доброї волі (тобто м'які) не мають таких гарантій. Вони не дають жодних гарантій того, що акту агресії можна протистояти або ж самому вчинити його для усунення загрозливого актора.

Логіка подібна до страхового захисту в громадянському суспільстві, де люди часто вирішують придбати страховку від конкретних катастроф, щоб гарантувати відшкодування. Можна бути повністю захищеним без такого страхування, покладаючись на джерела впливу, які відповідають м'якій силі (тобто покладаючись на добру волю друзів або родичів для захисту від втрат). Але це не гарантовані варіанти, на відміну від страхового відшкодування.

Для реалістів армія та контроль над іншими матеріальними ресурсами, які мають військове застосування, виконують функцію страхування, оскільки гарантується реакція

на потенційно катастрофічний результат (тобто один актор не залежить від інших, таким чином суб'єкт контролює свою власну долю). Отже, на думку реалістів, кожна нація, яка справді може створити армію, повинна це зробити, навіть якщо покладання на м'яку силу може зменшити ймовірність військового нападу порівняно з чистою військовою стратегією. Принаймні націям буде з чим боротися, якщо добра воля не зможе залучити прихильників [5].

У той час як реалісти традиційно дивилися на вплив нації у світі як на функцію цих матеріальних і примусових джерел влади (загроза та сила), Най наголошував на впливі, який походить від більш нематеріального та освіченого джерела: позитивного іміджу у світових справах, що привертає одні держави до інших у світовій політиці. Цей позитивний імідж походить із кількох джерел: внутрішньої та зовнішньої політики, якої дотримуються нації, дій, які вони вживають, та/або національних якостей, які не залежать від конкретної політики чи дій (наприклад, таких як культура). Цей позитивний імідж породжує повагу та захоплення, що, у свою чергу, робить нації, які мають м'яку силу, більш привабливими в очах інших націй. Прихильність може бути настільки сильною, що інші країни можуть навіть спробувати наслідувати політику та/або дії націй м'якої сили, як внутрішніх, так і/або закордонних. Прихильність посилює вплив націй м'якої сили, оскільки інші країни з більшою готовністю поступляться своїми побажаннями щодо міжнародних питань і, більше того, уникатимуть конфронтації. Таким чином, рішення щодо питань, що стосуватимуться націй м'якої сили, будуть обмежені певною мірою сприятливим для цих націй діапазоном варіантів [6]. Подібним чином емуляція створює систему націй, які поводять себе (дії, політика, цілі) таким чином, що відповідає інтересам «зразкових» націй. Отже, м'яка сила в кінцевому підсумку налаштовує контекст, у якому інші нації приймають рішення таким чином, щоб сприяти інтересам націй м'якої сили.

Принципову різницю між жорсткою та м'якою силою можна зрозуміти у такий спосіб: жорстка сила досягає поступливості переважно через залежність від матеріальних ресурсів влади – більш прямих і часто примусових методів (їхне

символічне використання для погрози чи фактичне використання), м'яка сила культивує це за допомогою різноманітних політик, якостей і дій, які привертають одні нації до інших – більш непрямі та непримусові методи. У цьому відношенні жорстка сила демонструє більший конфлікт інтересів порівняно з м'якою силою. Жорстка сила передбачає, що одні нації змушують інші робити те, що останні зазвичай не робили б (класичне визначення влади Р. Даля [7]). З іншого боку, м'яка сила змушує цільові країни добровільно робити те, що країни м'якої сили хотіли б, щоб вони робили, отже, у процесі м'якої сили набагато менше конфлікту інтересів.

У той час як різниця між м'якою та жорсткою силою обертається навколо різниці між досягненням поступливості за допомогою (зазвичай) матеріальних ресурсів на відміну від її добровільного культивування через позитивний імідж, який привертає увагу до країн м'якої сили у світовій спільноті, відносини між жорсткою та м'якою силою навряд чи можна назвати простими. Дійсно, їхні стосунки складні та взаємопов'язані. Вони не є ні ідеальними заміниками, ні жорсткими доповненнями. Часто вони можуть підкріплювати один одного. Насправді, для максимальної ефективності кожен набір ресурсів сили потребує принаймні частини іншого. Отже, ресурси м'якої сили можуть посилити жорстку силу, і навпаки. Звичайно, сильний позитивний імідж може залучити набагато більше союзників, що, у свою чергу, може зміцнити захист нації. І, звісно, виділення військ для захисту нації від вторгнення, безсумнівно, створить кращий імідж держави-захисника. Гілпін (2002) підкреслює, наскільки світова економічна першість, якою користувалася Америка в післявоєнний період, була заснована на Pax Americana, яку підтримувала американська військова першість. Крім того, саме володіння жорсткою владою може зробити націю прикладом для наслідування різними способами. Наприклад, реалісти, такі як Вальц (1979), підкреслюють образ, створений великими військовими арсеналами та успішними військовими стратегіями [8].

Будучи символом національного успіху, така обширна жорстка сила створює значну м'яку силу, посилюючи повагу та захоплення. Але ці ресурси жорсткої сили не

можна використовувати таким чином, щоб підірвати цю повагу та захоплення. Іншими словами, їх не можна використовувати у спосіб, який відхиляється від політично ліберальних принципів, що лежать в основі м'якої сили. Отже, навіть застосування сили може створити м'яку силу, якщо воно використовується для досягнення цілей, які широко сприймаються як сумісні з такими принципами: наприклад, для захисту націй від агресії, підтримки миру або звільнення від тиранії.

Так само як кожен вид влади може посилювати інший, звичайно можливо і протилежне, використання одного виду влади може послабити інший. Жорстка сила несе очевидні недоліки для іміджу, якщо вона проявляється в агресивно-односторонньому стилі: вторгнення, імперіалізм, економічні санкції та погрози. Але дії, які зміцнюють м'яку силу, можуть бути настільки ж дорогими з точки зору жертвування жорсткою силою. Це позиція, якої дотримуються багато американських прихильників унілатералізму через їхню огиду до заплутаних обмежень на індивідуальні дії, створених міжнародними угодами: наприклад, угоди про глобальне потепління заважатимуть американському економічному зростанню, Морське право обмежить доступ до важливих ресурсів, Міжнародна торгівельна палата може поставити під загрозу ефективність військових дій за кордоном.

Більше того, поділ ресурсів сили на два види може бути дещо умовним і категорично недосконалим. Надання міжнародної допомоги, наприклад, може покращити імідж країни, але також може забезпечити ліквідність для закупівлі експорту донорів або для повернення боргів банкам у країнах-донорах. Тут один інструмент генерує як жорстку, так і м'яку силу. Подібним чином використання агресивної військової сили може створити позитивний імідж у націй, які отримують вигоду від такої ініціативи: наприклад, звільнення Кувейту та захист Саудівської Аравії під час війни в Перській затоці (ще один подвійний ефект у використанні ресурсу однієї сили). Більше того, застосування кожного виду сили має складні наслідки у своєму власному специфічному контексті. Використання ресурсів жорсткої сили насправді може різними способами зменшити позицію жорсткої сили нації [9]. Наприклад, військові звірства

можуть посилити опір таким чином, що послабить націю-агресора, якщо жертви або зненавидять агресора, або відчують, що такі звірства можна терпіти. Крім того, використання погроз, які ніколи не виконуються, може зменшити вплив нації, яка видає такі погрози. Подібним чином використання ресурсів м'якої сили також може негативно вплинути на імідж нації, незалежно від того, наскільки безневинними є ці ресурси. Яскравим прикладом є презирство, з яким багато хто ставиться до міжнародних організацій розвитку (МВФ, Світовий банк), оскільки вони бачать такі інституції як сприяння неоімперіалістичним економічним відносинам між Північчю та Півднем. У схожому прикладі, хоча багато хто і приймає цінності західної культури, інші бачать у них джерело культурного імперіалізму та забруднення.

Ще один цікавий ефект взаємодії між двома видами влади полягає в тому, що використання одного набору ресурсів може або зменшити, або навпаки збільшити потребу в іншому наборі ресурсів. Позитивний імідж може створити результати в таких сприятливих межах для нації, що він фактично зменшить її потребу у використанні жорстких ресурсів (тобто батога й пряника) для досягнення поступливості з важливих питань. Наприклад, репутація лояльності може залучити більше союзників, чия власна лояльність може звести нанівець потребу витратити важкі ресурси для досягнення зовнішньополітичних цілей [10].

Крім того, прийняття обмежень на односторонні дії шляхом ратифікації договору може не вплинути негативно на відносні позиції жорсткої сили, якщо така дія сприяє подібним обмеженням з боку інших країн, як це було б у випадку договору про скорочення озброєнь. Таким чином, зменшення жорсткої потужності було компенсовано м'яким ефектом: інші держави прийняли такі самі скорочення. Однак непримиренність до багатосторонності може фактично зменшити жорстку силу, навіть якщо вона звільняє цю націю від обмежень. Це сталося б, якби реакція на таку непримиренність призвела до більш антагоністичної міжнародної системи. У таких випадках непоступливій нації доведеться компенсувати це іншими способами (як жорсткими, так і м'якими), щоб відновити свої колишні позиції впливу [10, с. 25–27].

Слід зазначити, що хоча існує тенденція ототожнювати жорстку силу з матеріальними ресурсами, а м'яку силу – з нематеріальними ресурсами, їх принципова відмінність не залежить від матеріальності. Навіть для Ная, чії слова підкреслюють різницю між матеріальними та нематеріальними ресурсами, матеріальність не є чітким джерелом диференціації між двома категоріями. Власна логіка Ная допускала б нематеріальне застосування жорсткої сили. Наприклад, загроза є нематеріальною, але загроза змушує іншу націю мимовільно діяти певним способом, порушуючи таким чином ліберальні правила чесної гри. Крім того, велика військова сила може створити ефект привабливості через «сприйняття непереможності» [10]. Країни можуть виявляти повагу і навіть захоплення, тому що вони хочуть, щоб їх асоціювали з переможцем. Навпаки, м'яка сила може бути посилена за допомогою використання матеріальних ресурсів, оскільки матеріальні ресурси можуть бути необхідними для запровадження політики та дій, які забезпечують м'яку силу.

Але, зрештою, незважаючи на те, що два джерела влади взаємопов'язані між собою і, отже, можуть мати багато спільних якостей (наприклад, відчутність і невідчутність, міжнародні наслідки тощо), справжня диференціація влади полягає в контексті її використання. Щоб впливати на м'яку силу, контекст дій (матеріальних чи нематеріальних) має бути проявом політично ліберальних принципів. У цьому ключі сама жорстка сила може використовуватися таким чином, що викликає повагу та захоплення інших націй, якщо вона проявляється в діях, які відповідають цим принципам (наприклад, підтримання миру, захист від агресії чи геноциду або надання економічної допомоги на вигідних умовах). для країн-реципієнтів). Жорстка сила, звичайно, зазнає невдачі або буде контрпродуктивною для посилення впливу, якщо її використовувати неліберально [11]. Жорстку силу не можна назвати необхідним злом. Зрештою, матеріальні ресурси можуть забезпечити як жорстку, так і м'яку силу. Але матеріальні ресурси – це лише інструменти, і вони не кращі й не гірші за спосіб їх використання.

Стало дуже поширеним ототожнювати концепцію м'якої сили з впливом привабливих культурних цінностей, створених медіа та модою [12]. М'яка сила – це набагато більше. М'яку силу можна систематично класифікувати як похідну від двох загальних джерел: міжнародних джерел (зовнішня політика та дії) та внутрішніх джерел (внутрішня політика та дії), з кількома підджерелами в кожному. Усі ці джерела, зрештою, сприяють формуванню позитивного іміджу, завдяки якому нації з м'якою силою привертають до себе інші нації, що, у свою чергу, посилює вплив перших у світовій політиці. Отже, джерела м'якої сили зливаються в один процес розширення можливостей [13].

Згідно з міжнародними джерелами, по-перше, нації повинні демонструвати явну повагу до міжнародного права, норм та інститутів. Ця відданість «правилам» випромінює надійність, чуйність, легітимність і налаштованість проти насильства. Це загальне зобов'язання є головним джерелом міжнародної м'якої сили, оскільки наступні джерела є більш конкретними елементами цієї більш загальної орієнтації [14].

У цьому відношенні країни повинні прийняти багатосторонню позицію та уникати надмірно односторонньої позиції у просуванні своєї зовнішньої політики. Ігнорування багатосторонності може дорого коштувати. Країни, які все менше покладаються на багатосторонні форуми для реагування на загрози чи проблеми, відштовхують членів режиму і, отже, ризикують можливістю маргіналізації в цих режимах, що, у свою чергу, зменшує такі форуми як життєздатні варіанти для досягнення закордонних цілей. У гіршому випадку самі форуми можуть дедалі більше функціонувати у спосіб, який є змагальним. Подібним чином, дотримання зобов'язань і договорів альянсу має вирішальне значення для створення м'якої сили. Як і у випадку з двома вищезазначеними джерелами м'якої сили, відмова від колишніх союзників і міжнародних зобов'язань на користь односторонніх рішень створює імідж білої ворони, який складається з традиційних джерел сили, вбудованих у багатосторонні мережі підтримки.

Крім того, нації повинні бути готові пожертвувати короткостроковими партикулярними інтересами заради того, щоб зробити свій внесок у суттєві схеми співпраці, спрямовані на вирішення важливих багатосторонніх проблем. Відповідно до міжнародних зобов'язань і чесної гри, нації отримують значну повагу, відмовившись від короткострокових національних цілей заради загального блага [14]. Нарешті, нація повинна проводити політику економічної відкритості. Це диктує ліберальну зовнішньоекономічну орієнтацію. Вільна торгівля товарами та відкриті ринки капіталу представляють зобов'язання підтримувати можливості для економічного зростання в інших країнах. Чим серйозніше це зобов'язання, тим привабливішим буде національний імідж.

Стосовно внутрішніх джерел м'якої сили Най зазначає: «Те, як [нація] поводить себе вдома, може покращити її імідж і легітимність, а це, у свою чергу, може сприяти досягненню цілей її зовнішньої політики» [12]. Вітчизняні джерела можна загалом класифікувати за двома рубриками: влада, притаманна культурі, і влада політичних інститутів. Що стосується політики, інституції повинні базуватися на міцних демократичних принципах. Політична система має забезпечити демократію, плюралізм, лібералізм і конституціоналізм. Дійсно, вона буде орієнтована на розширення політичних можливостей громадянського суспільства та зменшення політичних розривів [15]. У культурному плані м'яка сила створюється соціальною згуртованістю, високою якістю життя, свободою, широкими можливостями для людей, толерантністю та привабливими характеристиками способу життя, який викликає велике захоплення та навіть наслідування [12, с. 113,114,119,141]. Численні спостерігачі підкреслюють силу, що походить від культури, якою захоплюються [15].

Як внутрішні, так і міжнародні джерела м'якої сили відображають наголос на політиці та діях, які випромінюють орієнтацію на справедливість, колективну турботу та правила чесної гри. У цьому відношенні ми чітко бачимо повсюдні принципи політичного лібералізму в обох джерелах.

1.2. Французький досвід впливу

Як вже було зазначено м'яка сила існувала задовго до її концептуалізації та формалізації. На значну роль історичного розвитку у формуванні державної м'якої сили вказує і російська дослідниця Є. Харітонова вказуючи на випадок Великої Британії, яка колись була однією з найбільших світових імперій, якій вдалося зберегти частину своєї колишньої могутності завдяки ресурсному капіталу, накопиченому протягом століть [16, с. 181]. Подібний досвід вирізняє і Францію: протягом кількох століть країна була однією з наймогутніших держав світу, вирізняючись не лише військовим, економічним і дипломатичним потенціалом, а й привабливою для іноземців культурою, але на початку ХХ ст. поступово почала втрачати своє значення «духовного світоча західної цивілізації» [16, с. 116]. Проте на даний момент Франція є впливовим гравцем на світовій арені завдяки тривалому періоду накопичення ресурсів, які формують м'яку силу країни. Наприклад, за впливовим індексом Soft Power 30 Франція лідирує, випереджаючи Велику Британію, Німеччину, США та інші провідні країни [17], що пояснюється успішністю її дипломатичних і культурних місій [18].

Історія французької м'якої сили неоднорідна: наприклад, можна виділити періоди, коли держава володіла значною м'якою силою і активно накопичувала ресурси для посилення цього впливу, а потім втрачала їх у результаті внутрішніх чи зовнішніх конфліктів (наприклад, епоха династії Бурбонів з 1589 по 1792 рік закінчилася двома роками терору, який став результатом Великої французької революції, і характеризувався численними смертними вироками, часто виконаними за відсутності справедливого суду) [19, с. 87–88]. Однак у цьому контексті також варто відзначити парадоксальну характеристику французької м'якої сили: у деяких випадках її вплив залишався досить виразним навіть у періоди, коли жорстка сила Франції відігравала головну роль («побутова галоманія» спостерігалася під час наполеонівських війн, коли російська аристократія, навіть при посиленні консервативних націоналістичних

тенденцій [19] продовжувала говорити по-французьки, наймала французьких кухарів і гувернанток і впроваджувала французькі манери) [20].

Як зазначав Дж. Най, м'яка сила держави базується на трьох ключових факторах: культурі, зовнішній політиці та політичних цінностях, що пропагуються всередині держави та за її межами [21, с. 11]. Оцінюючи французьку м'яку силу у світлі цих концептуальних конструктів, слід підкреслити, що у випадку Франції найвагомим чинником формування привабливості була культура, вплив якої відчувався не лише в Російській імперії. Періоди захоплення французьким способом життя спостерігалися в XVI–XIX століттях практично в усіх країнах Європи [22]. Важливо зазначити, що поряд із «побутовою» галломанією існувала й «політична» галломанія: таким чином, ідеї Просвітництва, висловлені провідними філософами-гуманістами, вплинули на погляди Катерини II, а громадянські цінності французів – на погляди молодих дворян, які бачили Францію під час російської закордонної кампанії 1813–1814 рр. При цьому вплив політичної культури незмінно виявлявся менш стійким, ніж побутової.

Розквіт іноземного захоплення французьким стилем життя припав на XVIII–XIX століття, але з XX століття м'яка сила Франції, побудована на культурній привабливості країни, почала занепадати [23, с. 116]. Це було пов'язано з низкою факторів, серед яких можна виділити як зовнішні – Перша світова війна, яка завдала значної шкоди країні, розпад Російської імперії, де аристократія підтримувала поширення «домашньої» французької культури, зростання впливу США, так і внутрішній – необхідність післявоєнної відбудови країни, що стало першочерговим завданням. Версальсько-Вашингтонська система міжнародних відносин повинна була зміцнити позиції Франції в реформованому світовому порядку: однак до 1930-х років стало ясно, що Ліга Націй, яка повинна була зберегти встановлену систему і сприяти досягненню «міжнародного миру і безпеки» [24] не справлявся з покладеними на неї функціями. Спроби створити міждержавну систему взаємодії, яка б виключала використання жорсткої сили та дозволяла розвивати м'яку силу, не завжди були успішними. Тоді як Пакт Бріана-Келлога 1928 року, результат франко-американських антимілітаристських зусиль,

позитивно вплинув на репутацію Франції як пацифістської іноземної держави, Пакт чотирьох держав 1933 року знизив довіру до Франції серед «менших» держав Європи [25].

Друга світова війна неоднозначно вплинула на сприйняття Франції у світі: з одного боку, країна опинилася в числі переможців, а з іншого – була значно ослаблена. Протягом кількох наступних десятиліть позиція Франції на світовій арені розглядалася в контексті біполярного світу, встановленого провідними державами – СРСР і США.

Холодна війна призвела до створення блоків та організацій, які визначили напрямок подальшої взаємодії між державами. У 1948 році було створено Західноєвропейський Союз, щоб протистояти будь-якій політиці агресії та підтримувати демократичні принципи, права людини та співпрацю в економічній, соціальній та культурній сферах. У 1949 році Франція підписала Північноатлантичний договір і стала членом НАТО, а в 1951 році було створено економічне та промислове Європейське об'єднання вугілля та сталі та почав формуватися Європейський Союз. Нездатність конкурувати з СРСР і США, а також побоювання, що ці держави створять значну жорстку силу, спонукали Францію приділяти все більше уваги м'якій силі, яка сприяла б тіснішій співпраці в межах західноєвропейського блоку. Прагнення до утвердження лідерства в Європі було зумовлене не лише втратою Сполучених Штатів і Радянського Союзу: це було також пов'язано з деколонізацією Франції в 1940-х і 1960-х роках (значна частина її заморських територій, більшість з яких знаходились на африканському континенті, були втрачені).

Закінчення холодної війни знову змінило світ. У 1990 році 34 держави підписали Паризьку хартію для нової Європи, яка закріпила принципи, що стали основою для подальшої співпраці: повага до прав людини і громадянина, запровадження невійськових механізмів регулювання відносин між країнами, посилення співробітництва з питань гуманітарній сфері тощо [24]. Хартія також проголошувала значну роль спільної європейської культури та спільних цінностей у подоланні «континентального розколу», наголошуючи на необхідності таких механізмів для

«поліпшення взаєморозуміння», як крос-культурні центри та впровадження культурних обмінів у різних галузі (наука, освіта, мистецтво). Таким чином утверджувалася спільна, транснаціональна, загальноєвропейська культурно-ціннісна база. Ця тенденція виявилася ще більш чіткою в 1992 році, коли 12 країн, включаючи Францію, підписали Договір про Європейський Союз, заснувавши ЄС. Франція стала одним із лідерів Союзу, отримавши можливість проводити «м'яку» політику не лише як незалежна держава, а й як член Союзу, активний суб'єкт міжнародних відносин [26, с. 55].

Лісабонський договір, ухвалений у 2007 році, встановив спільні політичні цінності (демократія, верховенство права, повага до прав і свобод людини, плюралізм, толерантність тощо) [26], якими керувалися країни-члени ЄС у їхній внутрішній політиці та просували її за межами Союзу [27]. Формування спільного аксіологічного поля зміцнило позиції Франції.

Водночас, відповідно до конкретних ресурсів, якими вона володіє, Франція реалізує свої інтереси на рівні міждержавної взаємодії. Стовпом м'якої сили країни, безперечно, є культурна дипломатія: [26, с. 177] її виконання покладено на державні (МЗС, Мінкульт) та припосольські структури («Альянс Франсез», Французький інститут, культурні центри при посольствах), а також міжурядові організації («Франкофонія»). Крім того, низка вузькоспеціалізованих інститутів формує позитивний імідж Франції: Campus France для освіти, Business France для підприємництва та інвестицій та Future of the French Language для підтримки франкомовних. Насамкінець варто зазначити, що залучені ЗМІ, які ведуть мовлення не лише французькою, а й англійською, арабською, німецькою, іспанською, російською, японською та іншими міжнародними мовами (France 24, TV5 Monde, Radio France International тощо). у реалізації м'якої сили країни.

Через свою історію, через те значення, яке вона надає своїй мові та своїй культурі, через свою адміністративну організацію, зокрема дипломатичну, Франція протягом тривалого часу є великою країною м'якої сили. І все ж ця концепція ставить її в труднощі.

Якщо Франція є країною м'якої сили, вона досить часто відчуває дискомфорт від виразу «м'яка сила», і не просто через важливість її економічно-дипломатичного пріоритету. Північноамериканський підхід до м'якої сили, тобто підхід Джозефа Найя, значною мірою суперечить французькому духу, на думку французького дослідника Фредеріка Мартеля. Для Дж. Най м'яка сила істотно залежить від громадянського суспільства, некомерційного сектора, ринку та індивідів; уряди можуть пропагувати його лише частково та/або опосередковано. Таким чином, це стратегія непрямого, децентралізованого та значною мірою автономного впливу. Мартель вважає, що весь французький підхід є явною опозицією до американського. Якщо для Дж. Най м'яка сила є інструментом, яким уряди не вміють оперувати, то французькі дипломати вважають, навпаки, що вони повинні самі пілотувати культурну, мовну, академічну та наукову політику. Таким чином, м'яка сила була б у центрі місій, покладених на французьку дипломатію, коли вона значною мірою перебуває за її межами у Сполучених Штатах. За Дж. Наєм, ефективність залежить навіть від усунення держави в цій області – під ризиком невдачі, якщо цього не зробити [26].

І все ж ці два підходи менш суперечливі, ніж здається. Незважаючи на те, що пише Джозеф Най або що стверджує Гіллари Клінтон, американська адміністрація сильно залучена, хоча й стримано, до своєї м'якої сили. Конгрес фактично активно захищає американську культурну індустрію за кордоном, а Державний департамент систематично діє через своїх послів, щоб зменшити або скасувати квоти, які можуть послабити американське кінематографічне чи музичне розповсюдження. І навпаки, Франція змогла децентралізувати свою дипломатичну культурну діяльність.

Франція здійснює свій «вплив» багатьма векторами. Звичайно, існує і насамперед культурна дипломатія, яка включає активних акторів, приєднаних до дипломатичної мережі, і більш-менш автономних операторів (Французький інститут, Unifrance, Alliances Françaises тощо). Освітня мережа за кордоном, особливо щільна та пов'язана прямо чи опосередковано з Міністерством національної освіти Франції, також є вирішальним вектором впливу (300 000 французьких та іноземних студентів навчаються

в 500 закладах, представлених у 130 країнах). Нарешті, Франція, як і Сполучені Штати, знає, як посилити свою привабливість завдяки іноземцям, яких вона приймає, у співпраці з оператором Міністерства закордонних справ, Campus France: за оцінками, близько 230 000 іноземних студентів навчається на території Франції [26].

Але французька модель також є дуже децентралізованою: там, де цю роль у Сполучених Штатах відіграють некомерційні університети та фонди, у Франції вона більше знаходиться в руках великих публічних установ (Лувр, Версаль, BNF тощо) та місцевих органів влади. Таким чином, завдяки їм діяльність держави примножується. Окрім цього, Франція також розгортає свою культуру завдяки ринку та великим компаніям, від Vivendi до Lagardère, і це виходить далеко за межі лише мистецтва, оскільки до французької м'якої сили можна віднести гастрономію та туризм, вино та шампанське чи навіть дуже впливовий сектор моди (LVMH, Yves Saint Laurent тощо). Нарешті, мова та спорт також виявляються, різною мірою, векторами французького впливу.

Тому Франція також має свою м'яку силу, хоча воліє говорити про неї під іншим терміном. Всупереч тому, що може бути сказано про Францію, з французькою культурою все добре: французький касові збори свідчить про хороші показники французького кіновиробництва; музика, створена у Франції, зберігає значні частки внутрішнього ринку, а книжкова індустрія – французька художня література разом з нехудожньою – залишається дуже популярною у Франції [25]. З іншого боку, французьким митцям, письменникам та інтелектуалам зараз важко поширюватися світом, як і європейцям загалом. У сучасному мистецтві присутність Франції залишається крихкою. І перш за все французьким виробництвам важко існувати, коли йдеться про масову культуру та ринок.

І тут Франція є частиною негативної тенденції постійного послаблення Європи в контексті розповсюдження її контенту світом. Міжнародна статистика показує стійке падіння протягом останніх десяти років експорту фільмів, телевізійних програм, музики,

інформації та європейського культурного контенту зі швидкістю 8% на рік. Контент Сполучених Штатів навпаки, зростає на 10% на рік [25].

Парадоксальним у цих труднощах є те, що Франція та Європа загалом залишаються основними гравцями у креативних індустріях: у музичній індустрії лідером ринку є French (Universal). У книжковій індустрії світовими лідерами є Німеччина та Франція (Bertelsmann, якій належить Random House, Lagardère, якій належить Hachette Book Group). Нарешті, у сфері відеоігор Франція є світовим лідером з Vivendi Games (якій належать Activision і Blizzard) та Ubisoft. Однак цей успіх у капіталістичному порядку не подвоюється успіхом у природі виробленого контенту – навпаки. Activision і Ubisoft, наприклад, є французькими, але в основному вони створюють американський або англосаксонський контент. Зрештою, і всупереч тому, що вважалося в той час великою теорією «культурних індустрій» – якщо використовувати неомарксистський вислів Адорно, Хоркхаймера та Франкфуртської школи 1950-х років – країна цілком може володіти засобами виробництва і не мати впливу на вироблений контент [25]. Цю нову справу в економіці культури необхідно взяти до уваги, щоб зрозуміти глобальну битву за контент, яка зараз відбувається на наших очах.

У міжнародних потоках контенту на сьогоднішній день, у доволі приблизному кількісному вираженні, що обчислюється МВФ, СОТ, ЮНЕСКО та Світовим банком, один гігант зрештою масово експортує свій контент скрізь: Сполучені Штати з приблизно 50% світового експорту. Позаду є потенційний конкурент, але, можливо, той, що занепадає: Європейський Союз з двадцяти семи країнами, що має третину експорту. Близько десяти країн слідує за цією провідною групою на достатній відстані, не встигаючи на даний момент масово набрати ваги у світовому обміні контентом: Японія, лідер претендентів, Китай (і зокрема Гонконг), Південна Корея, Росія та Австралія. Наразі Бразилія, Індія, Єгипет, Південна Африка чи країни Перської затоки не є значними країнами-експортерами контенту. Франція входить до трійки європейських суперважковаговиків разом із Німеччиною та Сполученим Королівством, але вона мало важить у світі, якщо розглядати її окремо [26].

Загалом, країни, які експортують культурні товари, послуги та інформацію, майже ті самі, що імпортують цей контент. З однією помітною відмінністю: Сполучені Штати мають переважно позитивний торговий баланс. І навпаки, Європейський Союз є провідним імпортером і лише другим експортером. Значною мірою, за винятком Сполучених Штатів, більшість країн експортують та імпортують вміст у межах свого регіону. Таким чином, глобалізація не лише прискорила американізацію культури та появу нових потужних акторів, вона також сприяла внутрішньорегіональним потокам інформації та культури. Саме в цих нових рамках слід розглядати вплив Франції сьогодні – і в такому ж цифровому світі.

Два головних явища нашого часу, глобалізація та цифрові технології, глибоко змінять «політику впливу» в найближчі роки. Усі карти культурного впливу будуть перерозподілені. Оскільки ці два явища доповнюють одне одного – особливо в країнах, що розвиваються, – їх сукупність перетасує всі карти й глибоко трансформує весь культурний апарат. Ми лише на початку цієї цифрової революції в культурі впливу та дипломатії.

В останні роки ми спостерігаємо зростання креативних індустрій у країнах, що розвиваються: демонстрація сили Китаю в Шанхаї під час Всесвітньої виставки 2010; у Південній Африці під час чемпіонату світу з футболу; величезні інвестиції Катару в PSG і Al-Jazeera в спортивне телебачення у Франції; поглинання десяти американських незалежних студій індійським гігантом Reliance (і входження до капіталу Dreamworks) тощо. Але ці геополітичні потрясіння в культурній сфері все ще ніщо в порівнянні з тим, що ми переживемо в цифровому секторі в найближчі роки. Ми станемо свідками, за висловом Юбера Ведріна, великого «перерозподілу влади» [27].

Майбутнє м'якої сили Франції частково залежить від цифрових технологій і цих автономних акторів – засновників стартапів, керівників культурних компаній, інтелектуалів, творців) – і цілком можливо, що люди жорсткої сили будуть не найкраще підготовлені бути представниками м'якої сили. Наразі м'яка сила Франції значно відстає від Сполучених Штатів, але якщо дотримуватися визначення Дж. Ная, вона входить до

числа найпотужніших «м'яких сил» у світі, випереджаючи Росію чи Індонезію, можливо, навіть випереджаючи Китай, є великою економічною державою, але все ще, на даному етапі, є середньою силою в глобальній м'якій силі [12].

Таким чином, м'яка сила Франції багатогранна, але її культурний вимір є історично найважливішим. Країна характеризується багаторівневою м'якою силою, яка дозволяє делегувати деякі завдання на вищий рівень. Наприклад, членство в Європейському Союзі, який успішно конкурує з великими державами світу, дозволяє Франції просувати свої цінності (політичні, економічні та соціальні) та інтереси вище державного рівня. Водночас Франція також використовує різні канали та інститути впливу для побудови політики м'якої сили, вже на державному рівні, відповідно до наявних у неї ресурсів.

РОЗДІЛ 2. ПОШИРЕННЯ ФРАНЦУЗЬКОЇ М'ЯКОЇ СИЛИ В СВІТІ ТА ДВОСТОРОННІСТЬ ВПЛИВУ

2.1. Культурна стратегія Франції

Культуру можна використовувати як інструмент зовнішньої політики в контексті м'якої сили, і цей інструмент доволі ефективний. Ось чому в останні кілька десятиліть все більше країн розуміють, що культурна дипломатія може відігравати життєво важливу роль. Це означає, що з поширенням своєї культури та своїх цінностей вони отримують можливість впливати на інших, покращувати свій імідж, досягати зовнішньополітичних цілей, розширювати свою присутність на міжнародній арені та підвищувати свій престиж [28]. Хоча термін «культурна дипломатія» вважається досить новим, він з'явився в 1990-х роках [29], докази її застосування можна простежити ще в давнину, наприклад, через обмін подарунками між правителями [30]. Випадок Китаю є яскравим прикладом сили культурної дипломатії. Китаю вдалося повторно представити себе світовій аудиторії та просувати свої зовнішньополітичні цілі, через промоцію своєї багатой культури [31]. Франція є країною, яка давно усвідомила силу та переваги, які може принести культурна дипломатія, особливо для країн з довгою історією та багатой культурною спадщиною. Крім того, Франція, щоб не втратити свій вплив після виходу з колишніх колоній, намагалася компенсувати його культурно. З цієї причини Французька Республіка прагне підкреслити велич свого славного минулого, свій внесок у мистецтво та свої гуманітарні цінності. У такий спосіб Франції дійсно вдалося ефективно культивувати свій вплив. Таким чином, розширення сфери французької мови та культури стало пріоритетом, і це можна підтвердити великою культурною мережею, яку країна створила [31].

Перш ніж аналізувати приклад Франції, слід дослідити культурну дипломатію в цілому. Хоча немає загальноприйнятого визначення цього терміну [32], деякі визначення будуть надані, щоб зрозуміти його значення, суть і характеристики. Ми

можемо просто визначити культурну дипломатію як здійснення дипломатії через культуру. Але для повного розуміння терміну необхідно розглянути визначення понять, які його складають. Відповідно до Загальної декларації ЮНЕСКО про культурне розмаїття (2001 р.) «культуру слід розглядати як набір відмінних духовних, матеріальних, інтелектуальних та емоційних особливостей суспільства чи соціальної групи, і що вона охоплює, крім мистецтва та літератури, спосіб життя та співіснування, системи цінностей, традиції та вірування». Що стосується другого визначення культурної дипломатії, Хедлі Булл (33, с. 156] визначає дипломатію як ведення відносин між державами та іншими суб'єктами, які займають важливе місце у світовій політиці, офіційними агентами та мирними засобами. Також можна додати, що дипломатія – це спосіб ведення зовнішньої політики. Наперед, говорячи про культурну дипломатію, варто згадати роботу Джозефа Ная, засновника концепції м'якої сили. Цей тип сили – це здатність країни формувати переваги інших у більш опосередкований спосіб [34]. Її часто називають кооптативною силою, оскільки вона базується на привабливості культури та цінностей країни або здатності формувати порядок денний політичного вибору. Вона розвивається з використанням позитивних засобів переконання для досягнення зовнішньополітичних цілей і має три ресурси: культуру, політичні цінності та зовнішню політику. Таким чином, у глобалізованому світі м'яка сила може бути дуже корисною для країни, оскільки вона може отримати те, що бажає, лише тому, що інші захоплюються нею та перебувають під її впливом [35]. Ось чому в контексті м'якої сили культурна дипломатія є дуже важливою.

Франція надає великого значення культурній дипломатії. Міністерство Європи та закордонних справ Франції (МЕАЕ) прийняло політику, спрямовану на розширення культурного простору Франції та підвищення привабливості країни [37]. Її головна мета полягає в просуванні культурної моделі Франції шляхом за допомогою таких сфер, як кіно, музика, мода, виконавське мистецтво, література тощо. Ці заходи підтримуються культурним агентством цього міністерства, а також місцевими *Instituts Français* і *Alliances Françaises*, організаціями, які будуть згадані нижче. У той же час політика

МЕАЕ намагається віддати пріоритет культурним і креативним індустріям та організаціям, які займаються експортом надбань культурної сфери, оскільки вона є життєво важливою для французької економіки, бо створює робочі місця та «рекламує» французький досвід [36].

Присутність французького мовлення та медіа узгоджується з пріоритетами, пов'язаними з м'якою дипломатією [37]. З цієї причини France Médias Monde та її дочірня компанія Canal France International (CFI) відіграють центральну роль і мають важливе значення для глобальної дипломатії Франції. Серед інших цілей France Médias Monde включає популяризацію французької мови та франкофонії, водночас присутність у всьому світі.

France Médias Monde складається з каналу новин France 24, міжнародної радіостанції Radio France Internationale та арабомовної радіостанції Monte Carlo Doualiya (France Médias Monde, n.d.). France 24, який веде мовлення 24/7 чотирма мовами, французькою, арабською, англійською та іспанською, дає французький погляд на глобальні справи. RFI (Radio France Internationale) – це громадська радіостанція у Франції, яка повідомляє про новини та поточні події, що веде мовлення по всьому світу 16 мовами, включаючи французьку, на різних FM-частотах, а також в Інтернеті та мобільних додатках. Monte Carlo Doualiya – це французька радіостанція, яка веде мовлення арабською мовою на FM, але також доступна через свій веб-сайт. Вона представляє збірки новин і журнали, зосереджуючись на культурі, прямих трансляціях та інтерактивах. Три медіа разом приваблюють мільйони глядачів і слухачів, а також мільйони підписників у своїх облікових записах у соціальних мережах [38]. Важливо зазначити, що завдяки своїм цифровим платформам вони мають можливість охопити ширшу аудиторію.

CFI було засновано в 1989 році з культурною метою безкоштовно постачати іноземним телевізійним станціям французькі телевізійні програми. Його роль полягає в активному сприянні розвитку ЗМІ в країнах Африки, арабського світу та Південно-Східної Азії. Він фінансується в основному Міністерством Європи та закордонних справ

Франції, яке доручило CFI допомагати в координації французьких медіа-професіоналів, залучених до ініціатив співпраці. Попередньо CFI співпрацює з медіа-організаціями та громадянським суспільством, щоб підтримати перші (телебачення, радіо, друковані ЗМІ, онлайн-медіа) та просувати цілі сталого розвитку [39].

TV5Monde Group також є медіа-інструментом, який просуває франкофонію. Він має на меті давати користувачам доступ до французького контенту онлайн за допомогою цифрової платформи та сприяти франкомовній культурі та творчості в усіх її формах. Має 8 загальних, культурних, франкомовних каналів і два тематичних (діти та мистецтво життя). TV5MONDE є офіційним оператором Міжнародної організації франкофонії (OIF) [40]. Таким чином, його поширення в країнах-членах гарантується.

Франція розвинула одну з найбагатших і найрозгалуженіших культурних мереж у світі, завдяки якій країна може підтримувати та посилювати свій вплив. Ця мережа складається з багатьох гравців, а саме 137 служб співпраці та культурних заходів, 96 французьких інститутів із 135 філіями, понад 800 Alliances Françaises, а також французьких шкіл у всьому світі [41]. Мережа, яку створила Франція, позитивно впливає на імідж країни та її культуру. Ось чому вона відіграє життєво важливу роль у французькій дипломатії.

Французькі інститути як культурні центри почали запроваджуватися ще з початку ХХ століття. Проте Французький інститут (Institut Français) був створений як державна установа 1 січня 2011 року з метою просування французької культури та внесення основного внеску в культурну дипломатію Франції [41]. Він діє під керівництвом Міністерства Європи та закордонних справ (MEAE) та Міністерства культури. Його місія полягає в тому, щоб проектувати м'яку силу країни, розширювати її вплив і заохотити діалог між країнами [40]. Серед його ініціатив є організація фестивалів, поширення французьких фільмів та популяризація робіт французьких творців. Французькі інститути та їхні дії безпосередньо прикріплені до посольств Франції. Координація різних французьких культурних інститутів у всьому світі до 2011 року була можливою завдяки асоціації під назвою «CulturesFrance» [43].

Альянс Франсез був заснований у Парижі в 1883 році з метою популяризації французької мови та літератури за кордоном, головним чином у колоніях. Перша рада директорів, яка була створена в 1884 році, складалася з видатних особистостей, таких як Луї Пастер і Жюль Верн [44].

Зараз він присутній у 137 країнах світу [43]. Він має три важливі місії: пропонувати уроки французької мови, поширювати французьку і франкомовну культуру та сприяти культурному розмаїттю. У 2007 році для кращої координації та підтримки діяльності всіх альянсів, які є частиною мережі, було створено Fondation Alliance Françaises. Ця фундація забезпечує надання та відкриття знака Alliance Française асоціаціям, які просувають французьку та франкомовну культуру, а також захист і просування бренду. Вона також надає експертизу та консультації, надсилаючи експертів до різних країн. Хоча фонд субсидується Міністерством Європи та закордонних справ (MEAE), він не залежить від Міністерства. Альянси є незалежними місцевими асоціаціями [44].

Освіта може бути активом і сприяти привабливості країни. Франція давно зрозуміла цей потенціал і досягла створення найбільшої освітньої мережі у світі з 552 школами у 138 країнах. Агентство французької освіти за кордоном (AEFE) – це державна установа під наглядом Міністерства закордонних справ Франції, яка була заснована в 1990 році з місією моніторингу французьких навчальних закладів за кордоном. Вона субсидується державними коштами та платою за навчання. Агентство керує всіма ресурсами, які уряд надає французьким школам за кордоном, проводить набір, оплачує, забезпечує навчання та перевіряє роботу вчителів. Це також дає можливість надавати фінансову допомогу та стипендії, щоб допомогти сім'ям фінансувати навчання їхніх дітей [45]. Нарешті, у 2012 році AEFE створив знак «Label FrancÉducation», який надається державним і приватним іноземним школам, які популяризують французьку мову та культуру.

Школи, що належать до мережі AEFE, надають високоякісну освіту французьким дітям, які живуть за межами Франції, і популяризують французьку мову та культуру, поважаючи культуру приймаючої країни та принципи культурного розмаїття.

Викладання відповідає правилам, встановленим французькою освітньою системою, але адаптується до реалій приймаючої країни [46]. Оскільки школи приймають дітей інших національностей, Франція досягла розширення впливу своєї культури і мови та покращення привабливості французької освіти та іміджу Франції загалом. Таким чином мережа AEFЕ підтримує місію французької дипломатії.

Campus France – це агентство, яке просуває французьку вищу освіту серед іноземних студентів і сприяє міжнародній мобільності [47]. Воно підпорядковується Міністерству Європи та закордонних справ та Міністерству вищої освіти, досліджень та інновацій. Campus France має 256 офісів з представництвами агентства, розташованих у 125 країнах. Його місія полягає в підтримці іноземних студентів і дослідників перед їх від'їздом у Францію та під час їхнього перебування там, організації рекламних заходів та управління стипендіями від французького та іноземних урядів. Агентство також відповідає за платформу France Alumni, якою керують посольства та допомагає іноземним випускникам підтримувати зв'язки з Францією та консультує їх щодо пропозицій роботи [42]. Крім того, мережа AEFЕ, безумовно, досягла підвищення привабливості французьких вищих навчальних закладів.

Поширення французької мови є головним пріоритетом для французької дипломатії, яка намагається популяризувати мову та зробити французьку однією з основних мов світу [45]. Насправді французька мова є п'ятою за поширеністю мовою у світі, другою за популярністю в дипломатії та четвертою за вживаністю в Інтернеті. Франція також виступає за використання французької мови в міжнародних установах, особливо в Європейському Союзі. Крім того, французька мова використовується міжнародними організаціями, такими як ООН і Міжнародний олімпійський комітет. 20 березня 2018 року, у Міжнародний день франкофонії, президент Еммануель Макрон представив міжнародну стратегію Франції щодо французької мови та багатомовності та охарактеризував французьку мову як «мовний світ, мовний архіпелаг». Таким чином, очевидно, що для Франції популяризація її мови та франкофонії є засобом дипломатії для розширення впливу країни [48].

Крім того, незаперечним фактом є те, що термін «франкофонія» широко відомий. Франкофонія має два значення. Перш за все, це стосується всіх людей, які використовують французьку мову. Згідно з останньою доповіддю Обсерваторії французької мови, опублікованою в 2018 році, у світі налічується 300 мільйонів франкофонів [48]. Ця обсерваторія кожні чотири роки публікує свої звіти щодо французької мови, що надають точну інформацію про використання французької мови та її присутність в різних сферах, таких як економіка, медіа та культура. Але Франкофонія також є інституцією та політичною спільнотою. Міжнародна організація франкофонії (OIF), яка була створена в 1970 році, об'єднує 88 держав і урядів як членів, так і як спостерігачів. Її місії полягають у сприянні французькій мові та культурному розмаїттю, сприянні миру, демократії та правам людини, підтримці освіти, навчання та досліджень, а також стимулюванню економічного співробітництва в контексті сталого розвитку. OIF реалізує свої проекти за допомогою Парламентської асамблеї франкофонії та чотирьох інших агенцій: TV5MONDE, Університетської агенції франкофонії, Міжнародної асоціації франкофонних мерів та Сенгорського університету в Александрії [47].

Кіно може служити культурній дипломатії, оскільки воно характеризується як засіб впливу, що є широкодоступним для мас та може охоплювати велику аудиторію. Фільми мають значну повчальну силу та руйнують стереотипи, вони відіграють важливу роль у тому, як країну та її людей сприймають за кордоном. Франція відома своїм внеском у сьоме мистецтво, вона є одним із найбільших експортерів фільмів [49]. Країна також відома відомими церемоніями нагород, такими як Каннський кінофестиваль, відомими режисерами та акторами. Крім того, щорічно в різних країнах, в тому числі в Греції, проводяться фестивалі французького кіно. Міністерство Європи та закордонних справ Франції також підтримує організації, які експортують надбання сектору культури та підтримують м'яку дипломатію. Асоціація Unifrance, яка відповідає за просування французького кіно та аудіовізуального контенту в усьому світі, є однією з організацій, яку субсидує міністерство [42]. Асоціація, створена в 1949 році та спочатку називалася

AFDEC (Association Française de Diffusion et d'Expansion Cinematographique), налічує близько 1000 членів кіноіндустрії, від продюсерів і експортерів до акторів і авторів. Unifrance досліджує міжнародні ринки, пропонує досвід, супроводжує французькі фільми за кордоном, організовує заходи та бере участь у багатьох міжнародних фестивалях [47].

Франція придала особливого значення розвитку своєї політики культурної дипломатії. У цьому контексті інші країни можуть взяти Францію як взірць і джерело натхнення для створення мережі активних гравців, які підтримують цей ефективний тип дипломатії. В сучасному глобалізованому світі культурна дипломатія може відігравати динамічну роль, що сприяє розвитку позитивного ставлення до країни та ефективнішому поширенню її цінностей [50]. Таким чином, глобалізація є фактором, яким не варто нехтувати, оскільки вона забезпечує потік людей, інформації та ідей.

Як видно на прикладі Франції, уряд відіграє першорядну роль в організації своєї культурної дипломатії та координації діяльності всіх учасників, більшість з яких є громадськими. Культурна дипломатія традиційно керується державою, оскільки її основною метою є просування національних інтересів. Таким чином, країни повинні нести відповідальність за розробку, підтримку, адміністрування та фінансування політики культурної дипломатії. Крім того, вони повинні створити активну мережу, яка може підтримувати цей тип політики та залучати широкий спектр неурядових учасників, таких як викладачі, студенти, актори та журналісти.

Значну роль відіграють також інституції культури за кордоном. Всі знайомі з Британською радою, Французьким інститутом, німецьким Інститутом Гете та італійським Інститутом Данте Аліг'єрі. Інші країни повинні наслідувати ці зусилля, щоб просувати свою мову, свої цінності та свій імідж за кордоном, організовуючи кінофестивалі, мовні курси та низку заходів. Звичайно, є країни, такі як Греція, з труднощами у вивченні мови, але з довгою історією та багатою цивілізацією. У цьому випадку інститути повинні зосередитися на висвітленні культури. Крім того, країни, що активно розвиваються, повинні скористатися можливістю, яку пропонують інститути,

які були перетворені на форму національного представництва [48]. Наприклад, з моменту свого заснування в 2004 році Інститут Конфуція зробив великий внесок у вражаюче зростання вивчення китайської мови на міжнародному рівні. Крім того, підтримка вивчення іноземних мов може посилити культурне розмаїття світу, покращити розуміння інших культур і сприяти міжнародній співпраці та діалогу.

Нарешті, на прикладі Французької Республіки добре видно, що країнам варто інвестувати в освіту. Оскільки змінити мислення людей нелегко, освіта може виховати покоління з прихильними думками щодо країни та її населення. З цієї причини може бути плідним залучення іноземних студентів до вищих навчальних закладів, організація програм обміну освітою або навіть фінансування стипендій. Крім того, країни з емігрантськими спільнотами за межами національного простору можуть створювати школи, щоб вони не втрачали зв'язку зі своєю країною та своєю мовою.

Розвиток дипломатії впливу Франції також залежить від здатності її мережі за кордоном застосовувати нові інструменти цифрової сфери. Ось чому МЕАЕ та Французький інститут у Парижі протягом двох років брали участь у дискусіях, спрямованих на підтримку модернізації мережі шляхом прискорення її цифрової трансформації.

Ці зусилля щодо відповідних цифрових інструментів, що гарантують оновлення та сталість системи впливу, призвели до розробки дорожньої карти для цифрової трансформації мережі, імплементація яких розрахована на три роки (2021–2023) [51].

Таким чином, цифрова трансформація мережі культури та співпраці триває з трьома цілями:

- дозволити мережі оновлюватися, щоб вона й надалі залишалася актуальною та активним гравцем сучасності, а не «спостерігачем»;
- покращити повсякденну роботу тисяч співробітників, особливо на найбільш вразливих посадах;
- стимулювати дискусію щодо трансформації практик у культурній мережі.

Цей план, основну реалізацію якого міністерство доручило Французькому інституту в Парижі, розпочався восени 2021 року з розробки карти потреб і запуску конкурсу проектів, відкритих для Alliances Françaises та Французьких інститутів з метою фінансування якісного покращення та кількісного збільшення обладнання, як для викладання французької мови, так і для культурних ініціатив.

Вплив також відбувається через просування інноваційних моделей. Це вимагає перегляду найбільш структурних елементів французької політики впливу: чи стосується це місць, де вплив вже встановлено, щоб переконатися, що вони достатньо пов'язані з громадянським суспільством, що це методи роботи, які мають дозволити Франції завойовувати нові аудиторії (зокрема, проектуючи себе за межі кордонів тощо) чи йдеться про об'єднання ресурсів чи місій, зокрема й з найближчими партнерами [51].

У цьому питанні Франція разом з Німеччиною вирішила адаптувати та оновити свої мережі та засоби співпраці, розпочавши унікальний проект зі створення інтегрованих франко-німецьких культурних інститутів. У 2020 році також було створено Франко-німецький громадянський фонд для підтримки соціальних та громадських інноваційних проектів. Ним керує Франко-німецьке молодіжне бюро (OFAJ).

Адаптація мережі також передбачає повне врахування економічних питань. Економічна дипломатія, по суті, є одним із стовпів французької дипломатичної політики. Розвиток економічної присутності та впливу Франції за кордоном вимагає постійного оновлення мереж і координації між багатьма структурами, що діють за кордоном в економічних питаннях. У повній відповідності з Team France Export MEAE запустила ініціативу «Team France Business». Ця ініціатива об'єднує всіх учасників (державні служби у Франції та за кордоном: MEAE, MEFR, посольства, включаючи економічні служби; державні оператори: Business France, VriFrance; регіони та всіх інших учасники – CCI, CCEF, бізнес-федерації, приватні компанії, що спеціалізуються на міжнародній підтримці тощо – які втручаються на користь міжнародного розвитку французької економіки) навколо спільних цілей: створити

економічні можливості для Франції за кордоном, отримати контракти для її компаній, допомогти їм завоювати нові ринки, просувати французьку пропозицію [51].

Таким чином, ініціатива «Team France Business» спрямована на розвиток взаємодоповнюваності:

- між державними суб'єктами, щоб максимізувати ефективність державного втручання на кожному етапі: консультації, пошуки, підтримка, фінансування, проектування, підписання контрактів, цільова підтримка та вирішення суперечок;

- між державними та приватними суб'єктами для обміну інформацією та забезпечення об'єднання всіх сил;

- між самими приватними гравцями, тому що продуктивність і завоювання нових ринків також залежать від здатності компаній знати, як «пливти за течією», незалежно від їх розміру.

Завдяки залученню міністра та голосуванню парламентом поверхневих, а іноді й ґрунтовних законів про фінанси, засоби французької політики впливу були або збережені, або посилені, іноді навіть дуже суттєво, зокрема це стосується політики розвитку .

Таким чином, програма MEAE 185, яка, зокрема, стосується дипломатії впливу, підтримується з 2017 року та навіть розширюється наприкінці п'ятирічного терміну.

Що стосується державної допомоги на розвиток, то вона значно зросла з 2017 року, щоб досягти понад 14,5 мільярдів євро у 2022 році відповідно до рішення Президента Республіки в 2017 році збільшити державну допомогу на розвиток на 0,55% від ВВП. Це збільшення, яке передбачено програмним законом про розвиток від 4 серпня 2021 року, прийнятим міністром Європи та закордонних справ, значною мірою пояснюється збільшенням асигнувань на програму 209, якою керує MEAE (серйозне збільшення грантів на проекти Французького агентства з розвитку (AFD), збільшення кредитів на гуманітарну діяльність до 500 мільйонів євро у 2022 році, збільшення добровільних внесків до міжнародних організацій тощо) [52].

Оскільки вплив частково відтворюється в трансформації інформаційного ландшафту та вказівній ролі, яку набувають соціальні мережі, МЕАЕ також ініціював з 2020 року дискусію щодо своєї здатності моніторингу та проектування в інформаційному просторі.

Це призвело до створення у 2020 році робочої групи з боротьби з маніпулюванням інформацією, яка мала бути систематизована наприкінці 2021 року під керівництвом Департаменту комунікації та преси згідно з дорожньою картою зі стратегічної комунікації в ері соціальних мереж, з чотирма основними пріоритетними амбіціями для дипломатичної мережі:

- втілювати: висвітлити структуру дипломатичних дій і отримати реакцію ЗМІ;
- забезпечувати: оновлення цифрової інфраструктури дипломатичного зв'язку та навчання агентів;
- досягати: розробляти продукти, призначені для нової аудиторії у Франції та за кордоном;
- організовувати: збільшити мережевий зв'язок із постів за кордоном і з усіма суб'єктами впливу та операторами.

Одноголосне ухвалення парламентом закону про програмування розвитку від 4 серпня 2021 року відображає бажання Франції запропонувати нові методи та інструменти для протидії глобальним викликам [51].

Таким чином, Франція отримує додаткові ресурси (офіційна допомога в цілях розвитку 0,55 % від ВВП у 2022 році та вихід на цільовий показник в 0,7 % у 2025 році). Але цей закон включає багато інших елементів, крім бюджетного виміру. Він визначає тематичні (освіта, здоров'я, клімат, рівність між жінками та чоловіками, боротьба з вразливістю) та чіткі географічні пріоритети (19 пріоритетних країн: 18 країн Африки та Гаїті). Франція глибоко оновлює методи своєї політики розвитку на основі логіки партнерства (яка включає всіх учасників цієї політики: неурядові організації, місцеві органи влади, діаспори тощо) та спільної відповідальності з країнами-партнерами. Це вже не просто питання діяльності щодо цих країн, а й дії з ними [49].

Франція встановлює нові механізми оцінки зі створенням незалежної оцінювальної комісії, щоб гарантувати ефективність цієї політики та вимірювати її реальний вплив на місцях, одночасно впроваджуючи інновації через систему зворотного зв'язку.

Завдання також полягає в тому, щоб Франція могла продовжувати, завдяки довірі до своїх політичних і фінансових зобов'язань, мобілізувати широкі коаліції для активнішої дії на користь збереження глобальних суспільних благ (клімат, біорізноманіття, глобальне здоров'я, освіта).

Коледж передових досліджень Дипломатичного інституту (CHEID) був створений міністром Жан-Івом Ле Дріаном у вересні 2019 року, щоб краще пояснювати особам, які мають значний вплив на політичні рішення (парламентарі, журналісти, підприємці, високопосадовці з інших адміністрацій тощо), що таке зовнішня політика Франції, організація її дипломатії та інструменти, які вона використовує. Щороку близько сорока слухачів знайомляться з французькою дипломатією в усіх її місцях, ставлячи себе «на місце дипломата». CHEID ілюструє бажання набережної Орсе відкритися для зовнішнього світу з метою сприяння навичкам і досвіду дипломатів у міжнародних та європейських питаннях у французькому суспільстві.

Літня дипломатична академія була запущена у вересні 2021 року, щоб залучати та набирати таланти, де б вони не були, щоб міністерство краще відображало багатство та різноманітність країни та краще їй служило. Вона прийняла 150 студентів середніх шкіл та студентів, більшість з яких були стипендіатами, з усієї Франції. Мета полягає в тому, щоб щороку проводити цю ініціативу та надихати молодь Франції, звідки б вона не прибула, брати участь у дипломатії [50].

Щоб усі оператори та партнери дипломатії впливу краще працювали разом, МЕАЕ прагне розвивати рефлекс «впливу» в усіх своїх місцях, зокрема з міжнародними організаціями та системою ООН (сприяючи влаштуванню французьких експертів в європейських інституціях чи в структурах ООН), або навіть у рамках співпраці в галузі безпеки та оборони в Африці та на Близькому Сході, очолюваної Міністерством.

Крім того, слід продовжувати сприяти синергії між операторами, щоб посилити ефективність загальної системи впливу та сформувати «команду впливу Франції»: зближення між Французьким інститутом Парижа та Фондом французьких альянсів, між Unifrance та TVFI, інтеграція CFI у France Médias Monde, інтеграція Expertise France у групу AFD тощо.

Франція справді приділяє велике значення розвитку своєї культурної дипломатії, яка сприймається як засіб поширення її впливу. Її культура, її цінності, її мова та мережа, яку вона створила, впливають на позицію країни та дозволяють їй усе ще відігравати важливу роль на міжнародному рівні. Відповідно до звіту «М'яка сила 30», який враховував багато факторів, таких як культура, мова, кулінарія, освіта та мистецтво, Франція була найвпливовішою країною з точки зору м'якої сили [47]. Як наслідок, привабливість Французької Республіки незаперечна. Мільйони туристів щороку відвідують країну, щоб скуштувати її культуру, спосіб життя та кухню, її музеї є одними з найбільш відвідуваних у світі, а французьку мову хочуть вивчити велика кількість людей.

Проте, щоб утримати свої позиції, Франція має дуже стратегічно керувати своєю культурною мережею. Звичайно, координація всіх організацій та ініціатив, які популяризують культуру за кордоном, є викликом, який включає в себе, серед іншого, і економічні фактори. Крім того, санітарна криза COVID-19 мала серйозні наслідки. Французькі інститути та альянси Françaises по всьому світу припинили свою діяльність, і, як наслідок, зменшилася кількість студентів, які вивчають французьку мову [46]. Крім того, конкуренція у сфері культурної дипломатії існуватиме вічно, як з боку історичних акторів, таких як Сполучені Штати, Італія та Сполучене Королівство, так і з боку нових гравців, таких як Південна Корея. Наприклад, Голлівуд є величезною кінематографічною силою порівняно з французькою кіноіндустрією.

Нарешті, Франція завжди може розвивати свою м'яку силу за допомогою культурної дипломатії. Наприклад, з Brexit роль французької мови в Європейському Союзі може зрости. Крім того, Франція може скористатися перевагами нових технологій

та поширити свою культуру за допомогою нових інструментів. Це значною мірою було досягнуто, оскільки інститутам вдалося налагодити організацію онлайн-заходів та продовжити свої мовні курси онлайн. Підсумовуючи, культура відіграє життєво важливу роль у здійсненні зовнішньої політики та у міжнародних відносинах. Французькій Республіці вдалося культивувати свою культурну дипломатію, і, як наслідок, політику, яку вона проводить, можна охарактеризувати як успішну.

2.2. Французький вплив через призму Європи

Нема ніякого сенсу вести мову про вплив Франції у світі в абстракції від європейського виміру. Ми не повинні забувати, що Франція є як світовою, так і європейською силою. Через це її доля нерозривно пов'язана з її роллю в Європі та місцем Європи в світі.

Сьогодні, Європейський Союз є потугою в світі, завтра він може стати світовою потугою. Франція завжди виступала за Сильну Європу (*l'Europe-puissance*); ця фраза є частиною концепції Європейського проекту, яка не зводиться лише до економічного та торговельного виміру, але також натхнена справжньою політичною волею впливати на світові справи.

Досі франко-німецький альянс був «двигуном» прогресу в європейській інтеграції. Йому вдалося реалізувати багато ініціатив, які не завжди схвалювали інші члени Співтовариства, але політична влада двох найбільших держав-членів рано чи пізно долала опір незадоволених. Такий спосіб функціонування євроінтеграції став однією з причин, чому британські еліти вирішили покинути ЄС. Британцям було важко прийняти ситуацію, коли вони, незважаючи на свій політичний потенціал, не могли втілити власні побажання в європейській політиці, і, що найгірше, вони часто були змушені погоджуватися на франко-німецькі рішення [53].

Цікаво, що в останні роки франко-німецький «мотор» явно дав збій і все більше суперечок виникає між французьким і німецьким баченням майбутнього ЄС. Це, по суті,

змушує французького президента Емманюеля Макрона вдаватися до нетрадиційних способів дій і все частіше дивувати німців, коли він намагався в односторонньому порядку формувати європейський порядок денний. У такий спосіб президент Франції намагається змусити партнерів схвалити власний політичний напрям. У 2019 році це стосувалося, зокрема, переговорів щодо умов виходу Великобританії з ЄС, торговельної політики щодо США, питання подальшого розширення ЄС на країни Західних Балкан і геополітичного зближення з Росією. Схоже, що Париж прагне покласти край економічному домінуванню Берліна, яке все більше перетворюється на політичний вплив Німеччини в Європі. Особливо це було помітно під час кризи Єврозони, коли економічна та фінансова міць Німеччини виявилася мала вирішальний вплив на прийняття рішень щодо врегулювання кризи [53]. Таким чином, Франція намагається відновити свою геополітичну позицію щодо Німеччини шляхом дипломатичного наступу, який включає в себе цілий ряд ідей про те, як зцілити ЄС і намагається домінувати в європейському порядку денному на геополітичному та геоекономічному рівнях. Тому німецькі політики підозрюють, що Макрон прагне замінити німецьке економічне лідерство французьким лідерством у зовнішній політиці та політиці безпеки [54].

Незважаючи на крихкість європейської зовнішньої політики та відсутність спільного військового потенціалу, ЄС широко визнано успішною цивільною м'якою силою (55, с. 124). У цьому сенсі зовнішня політика ЄС не тільки слугує гарним прикладом м'якої сили [53], але й дає змогу зрозуміти її значення в більш практичних термінах, наприклад, через важливу роль, яку відіграє ЄС як сила тяжіння в його різних розширеннях до Східної Європи [54]. Нарешті, було б неправильно не згадати про актуальність нормативного впливу Європи як основного джерела її м'якої сили у світі.

Крихкість європейської зовнішньої політики була продемонстрована вже кілька разів. Наявність різнонаправленої національної зовнішньої політики, яку проводять деякі держави-члени з одного боку, а також неефективність військового потенціалу Європи з іншого, значно посприяли тому, що ЄС загалом не сприймається як ефективна

жорстка сила у світовій політиці. Як стверджує Міхальський (2005), нездатність країн-членів ЄС знайти спільний і єдиний голос у міжнародних політичних кризах є основною причиною компромісу над прагненнями Союзу стати незалежною силою у світі [54]. Проте, незважаючи на таку критику, можна стверджувати, що ЄС є винятковим прикладом м'якої сили. Загальну основу м'якої сили Європи справді можна знайти в Європейській стратегії безпеки від грудня 2003 року. У цьому документі, на який глибоко вплинули події війни в Іраку, країни-члени ЄС погодилися з необхідністю для Союзу стати «головною м'якою силою» в міжнародній політиці, щоб протистояти фактично переважаючому американському односторонньому впливу. Стратегія, викладена в цьому документі, головним чином базується на широкому використанні ЄС як міжнародного актора, який відданий багатосторонності, просуванню універсальних цінностей і підтримці миру, що є основними цінностями м'якої сили ЄС. У цьому плані м'яка сила ЄС відіграє кілька важливих ролей [55]. Одним із джерел м'якої сили ЄС є його роль як стабілізатора та посередника у конфліктах в міжнародній політиці, наприклад, прагнення Європи покласти край конфлікту між Ізраїлем і Палестиною, як було зазначено в документі Європейської стратегії безпеки 2003 року [53]. У цьому контексті ЄС намагався також відігравати «гуманітарну» роль, особливо протиставляючи себе невдалому посередництву США. Таку саму роль посередника відігравав ЄС під час нещодавніх переговорів щодо ядерної угоди з Іраном, зокрема у протистоянні інтересів деяких його держав-членів, зокрема Німеччини, Франції та Великобританії [56]. Згідно з цією позицією, ЄС також намагався створити собі на міжнародній арені імідж посередника між Півднем і Північчю, бідними і багатими. В рамках цієї позиції ЄС вносить кошти на підтримку Цілей розвитку тисячоліття ООН. Нормативний порядок денний ЄС включає такі портфолію, як права людини, охорона здоров'я та освіта, громадянське суспільство та розвиток. Третя відмінна роль, яка посилює м'яку силу ЄС, полягає в його важливості в управлінні світовою торгівлею та нагляді за світовою економікою. ЄС залишається в основі багатосторонніх структур і структур глобального управління, таких як G7 і G20. До фінансової кризи 2008 року

економічний успіх ЄС відігравав роль потужного магніту для інших країн, що розвиваються, таким чином показуючи чесноти та бажаність «європейської економічної моделі» [54]. Нарешті, ЄС також зробив внесок у формування чіткої зовнішньополітичної позиції щодо багатьох глобальних питань, включаючи міжнародне право, багатосторонність, МКС та глобальне потепління (тобто Кіотський протокол, COP21). Загалом, усі ці різні ролі, можливо, відображають важливість європейської м'якої сили у створенні більш ефективної зовнішньої політики ЄС [55].

Те, як ЄС досяг свого статусу глобальної м'якої сили, можна продемонструвати через його успішну політику розширення. Нільсен (2013) стверджує, що привабливість ЄС була такою, що багато країн, які не є членами ЄС, хотіли не просто наблизитися до ЄС, а й стати його частиною. Відкритість ЄС до розширення в 1990-х роках сприяла його м'якій силі та надала змісту риториці стирання старих ліній поділу континенту [56]. Як стверджував на публічній конференції в жовтні 2007 року комісар ЄС з питань розширення Оллі Рен, розширення є основою м'якої сили ЄС, [тобто] його здатності перетворювати своїх найближчих сусідів на діючу демократію, ринкову економіку та справжніх партнерів у вирішенні спільних завдань [57]. Так звана «європейська перспектива членства» [55] передбачає ідею розширення зони миру, процвітання, свободи та демократії через Східну Європу та далеко за її межі. У цьому сенсі процедура розширення в 2004 році, найбільша за всю історію ЄС, є доказом того, як ЄС діяв як гравітаційна сила для залучення країн колишнього соціалістичного табору. Як стверджує Рен, перспектива приєднання до Союзу може стати потужним каталізатором стабілізації [...], а процес приєднання надає країнам [кандидатам] політичний якір [...] і наставництво в багатьох політичних дилемах. Європейська м'яка сила для країн Центральної та Східної Європи як «повернення до Європи» виходить навіть за межі формальної процедури розширення. Це глибоко впливає, наприклад, на розвиток країн, що розвиваються, таких як на Балканах або на Близькому Сході, таких як Туреччина [56]. Для цих країн перспектива бути прийнятими як члени ЄС у майбутньому безперечно відіграє важливу роль у їхніх політичних орієнтаціях у всіх

раундах переговорів, необхідних для приєднання до ЄС. Нарешті, Революція Гідності в Україні та гібридна війна Росії також можуть показати складну взаємодію м'якої сили, яку використовують Росія, ЄС та деякі сусідні країни ЄС [57]. У цих спільних районах м'яка сила має вирішальне значення для досягнення тяжіння цивільних суспільств до ЄС чи Росії. Однак саме через те, що ці стратегії діють в одному полі, вони також можуть конфліктувати між собою, а потім призвести до відповідного впливу на політичну владу на місці.

Якщо політика розширення є чітким доказом існування свого роду європейської м'якої сили, вона не повністю пояснює спосіб її застосування. Щоб зрозуміти, як ЄС реалізує свою м'яку силу, надзвичайно важливо ввести поняття «нормативної сили». Для Меннерса (2002) нормативна влада тісно пов'язана з «ідеологічною владою» або «владою над думкою», що означає «здатність формувати концепції нормального» [56]. Як згадував Форсберг (2011), Меннерс вважає ядром європейської м'якої сили її здатність не лише просувати норми, але й робити це нормативним шляхом. Це розповсюдження норм може поширюватися різними каналами, такими як зараження (тобто ЄС сприймається як гарний приклад і спонукає інших наслідувати його, наприклад МЕРКОСУР), перенесення (зв'язування обміну деякими товарами з прийняттям деяких правил чи норм), інформація (тобто через політичні декларації, які поширюють норми ЄС) або культурні фільтри (тобто через створення політичної ідентичності тими, хто перебуває під впливом європейської нормативної влади, як-от поширення прав людини в Туреччині). Загалом ступінь важливості нормативного поширення європейських норм через кордони спонукає Меннерса (2002) стверджувати, що було б неможливо думати про ідейний вплив міжнародної ролі ЄС без урахування нормативного виміру його влади [55].

Незважаючи на зростаючу популярність м'якої сили у сфері міжнародних відносин протягом останніх десятиліть, це поняття також піддавалося критиці, і не лише на теоретичному рівні, особливо серед вчених-реалістів і неореалістів, а й з боку більш прагматичної перспективи, як, наприклад, у випадку Європейського Союзу, де можна

розкрити його основні слабкі сторони, що лежать в основі стратегії встановлення так званої європейської м'якої сили [58].

На протиположності концепції Ная про м'яку силу як «привабливість», реалістичне розуміння влади протиставило б жорстку силу як основу, через яку країна починає розвивати свою м'яку силу [57]. З цієї точки зору може впливати, що насправді існує більш розмита різниця між жорсткою та м'якою силою. Нарешті, лише поєднання жорсткої та м'якої сили – або розумної сили – може привести до ефективної зовнішньої політики [58].

Концепція м'якої сили викликала кілька занепокоєнь, особливо серед вчених-реалістів і неореалістів. Загальне занепокоєння щодо м'якої сили пов'язане з її недостатньою ефективністю у зовнішній політиці. Наприклад, якщо ми дотримуємося аргументу неореалістів про анархічну структуру світової політики, лише влада, яка базується на матеріальних активах, таких як військовий потенціал чи економічні ресурси, має значення для країн, оскільки вони можуть використовувати її щоб конкурувати і зрештою досягти свого фізичного панування над слабшими країнами. Інакше кажучи, лише жорстка – військова – сила може надати націям інструменти не тільки для забезпечення їх безпеки та оборони, але й для конкуренції та домінування над іншими [58]. Отже, основна причина, чому м'яка сила не може виконувати ці функції на невпорядкованій міжнародній арені, по суті, пов'язана з нестачею матеріальних ресурсів. Проте, хоча ці критики явно піддають сумніву ефективність м'якої сили, вони не відкидають саму концепцію м'якої сили. Навпаки, якщо жорстка сила становить основу, на якій нації будуватимуть свій запас сили, м'яка сила може фактично додати себе до цього запасу. Таким чином, якщо дотримуватись цієї парадигми жорстка сила є основою для м'якої сили, тоді ми також можемо зробити висновок, що насправді існує дуже розмита різниця між двома формами влади [59].

З наведеної вище критики можна побачити взаємодоповнюваність м'якої сили з її жорсткою версією. Як визнають Най і Велч (2012), на протиположності деяким іншим вченим, м'яка сила не є альтернативою жорсткій силі, а радше її доповненням [56]. У зв'язку з

цим Армітаж і Най (2007) сформулювали своєрідний «третій шлях», який подолає бінарну опозицію між м'якою та жорсткою силою, щоб відповісти на жорстку зовнішню політику за адміністрації Буша-молодшого, яка зрештою призвела до занепаду американської м'якої сили [58]. Вілсон дає формальне визначення розумної сили як здатності актора поєднувати елементи жорсткої та м'якої сили таким чином, щоб вони взаємно підсилювалися так, щоб цілі акторів досягалися ефективно [59]. Таким чином, не лише концепція розумної влади характеризувала б крихкість використання лише жорстких чи м'яких інструментів у світі, де для досягнення національних цілей у зовнішній політиці потрібні були б і переконання, і примус. Здебільшого це нагадування націям про те, коли і як їм краще використовувати більш м'які інструменти, а не жорсткі. Наприклад, боротьба з тероризмом має поєднувати як м'які, так і жорсткі інструменти, суміш, яку США не змогли належним чином використати під час війни в Іраку [55]. Військова сила може протистояти тероризму в дуже короткостроковій перспективі, тоді як переконання та привабливість можуть знеохотити людей служити справі тероризму в довгостроковій перспективі. Потреба в поєднанні жорстких і м'яких навичок є ще більш переконливою у випадку ЄС. Зокрема, причину, чому «розумна сила» буде актуальною для ЄС, наводить Нільсен, стверджуючи, що м'яка сила не може бути використана для балансування проти жорсткої сили, і враховуючи більшу здатність США до політичного лідерства та дій, а також їх більш широку культурну привабливість, американська м'яка сила, ймовірно, затьмарить європейську [58].

Європейська зовнішня політика може слугувати більш прагматичним прикладом, що розкриває слабкі сторони концепції м'якої сили. По суті, відсутність координації між державами-членами ЄС де-факто перешкоджає Союзу побудувати ефективну стратегію м'якої сили. Крім того, багато вчених виділяють декілька провалів зовнішньої політики, які поєднують у собі м'яку та жорстку силу [57]. Нарешті, посилюючи ці твердження ще далі, деякі вчені стверджують, що цивільної влади ЄС більше не існує [58].

На початку 2000-х існував загальний оптимізм щодо розвитку сильної європейської м'якої сили в усьому світі, тоді як деякі вчені вказували на ЄС як на

наступну супердержаву [59]. Проте є кілька причин вважати, що цей оптимізм щодо майбутнього європейської зовнішньої політики сьогодні поступово зникає, що викликає занепокоєння щодо потенційного занепаду європейської м'якої сили [56]. Першою причиною може бути те, що, незважаючи на Лісабонський договір 2009 року, європейська зовнішня політика, безперечно, страждає від відсутності достатньої координації національної зовнішньої політики. Фрагментація прийняття рішень все ще відбувається на національному рівні, що, можливо, ставить під загрозу імідж об'єднаного Європейського Союзу у світі [58]. Наприклад, ЄС неодноразово показував відсутність координації зовнішньої політики своїх держав-членів, зокрема під час війни в Іраку (2003), інтервенції в Лівії (2011) і так званих «арабських весн» [59]. Разом із цією проблемою неузгодженості між державами-членами, європейська м'яка сила також підривається постійним суперництвом між національними стратегіями м'якої сили. Наприклад, французька *diplomatie culturelle et d'influence*, можливо, конкурує з англомовним домінуванням у глобалізації [55]. Подібна модель конкуренції впливає з контрасту між французькою франкофонією, Співдружністю та німецьким *Drang nach Osten* (Натиском на Схід), які, здається, зберігають і розширюють свої сфери впливу по всьому світу. Ця боротьба за вплив між європейськими державами, можливо, ставить під сумнів єдність так званої європейської публічної дипломатії та, певною мірою, заважає ЄС створити єдиний бренд. Крім того, після кризи 2008 року демонстрація роз'єднаності викликала занепокоєння, що Союз розпадеться [56]. Власне кажучи, нещодавня криза євро чітко продемонструвала відсутність солідарності між державами-членами, які перебувають у сприятливих фінансових умовах, і тими, хто перебуває у важкій ситуації. Те, як керували кризою, зокрема в результаті жорстких планів жорсткої економії та скорочення соціальних виплат, також сприяло виникненню сумнівів щодо життєздатності європейської соціальної моделі, одного з джерел європейської м'якої сили в минулому. Вплив цієї неузгодженості негативно вплинув на імідж єдиної та узгодженої європейської м'якої сили. Дійсно, згідно з Наєм (1990), риторика м'якої сили

може бути ефективною лише за наявності широкої підтримки спільної стратегії, яку слід прийняти всіма її основними акторам [59].

Той факт, що ЄС роздроблений на різні національні зовнішні політики, незважаючи на існування ЄСЗС, може вважатися джерелом слабких місць у сприянні його м'якій силі [57]. У цьому сенсі через розділений Європейський Союз так звана європейська привабливість, яка притягувала деякі країни навколо процесу розширення ЄС у минулому (тобто на Західних Балканах), очевидно, почала зникати сьогодні.

Якщо роз'єднаність і неузгодженість у Європейському Союзі явно підривають роль ЄС як глобальної м'якої сили, вони, ймовірно, є причиною довгого списку невдач зовнішньої політики. Дійсно, як стверджує Туоміоя (2009), м'яка сила не завжди дає бажані результати. Є кілька причин вважати, що ЄС не був загалом успішним у просуванні своєї м'якої сили за кордоном за останні двадцять років. По-перше, слідом за Хіллом (1993) і його розрізненням ролей європейської м'якої сили, можна стверджувати, що ЄС має неоднозначний досвід щодо виконання своєї ролі «регіонального заспокоювача». Наприклад, ЄС не зміг ні перешкодити ні закінчити війну в колишній Югославії в 1990-х роках. На думку Нільсена (2013), ці невдачі мало зміцнили м'яку силу ЄС або довіру до нього як регіонального заспокоювача [59]. Згідно з цією заявою, відмова запропонувати членство Західній Співдружності Незалежних Держав, а також нещодавня опозиція наданню кандидатства Україні суперечать ідеї, що ЄС є відкритим та інклюзивним союзом [58]. Крім того, зосереджуючись на другій ролі європейської м'якої сили як «посередника конфлікту», реальність знову менш успішна, ніж те, що було представлено офіційно. І дійсно, вступ Республіки Кіпр до Союзу в 2004 році більше зробив ЄС частиною конфлікту, а не посередником для його сторін. Крім того, ЄС насправді не бере ніякої участі в замороженому конфлікті на Південному Кавказі, що включає Південну Осетію, Нагірний Карабах і Придністров'я, віддаючи роль «умиротворювача» Росії. Роль ЄС як «глобального інтервента» також є дуже сумнівною. Незважаючи на те, що ЄС вихваляється глобальною цивільною силою, він також продемонстрував інструментальне використання військової сили, що ставить під

сумнів те, чи такі втручання жорсткої сили передбачені в документі ESS. На думку Нільсена (2013), ЄС скоріше за все не знає про точні обставини, за яких він може втрутитися силою. Хоча «чисті» військові операції рідко є європейськими (за винятком таких операцій, як у Чаді у 2008-2009 рр. та «Аталанта» у 2008 р.), вони часто не мали змоги створити м'яку силу та вплив після військових операцій (незалежно від того, чи керували ними ЄС чи його держави-члени), вирішуючи європейські нормативні проблеми, а не локальні проблеми безпеки, як, наприклад, у випадку з Лівією в 2011 році. Загалом, якщо причини цих невдач у європейській зовнішній політиці є дискусійними, тим не менш, зрозуміло, наскільки такі пастки можуть серйозно загрожувати європейській м'якій силі, підриваючи довіру до ЄС як послідовного міжнародного актора [58].

Якщо європейська м'яка сила явно зазнавала важливих змін протягом останніх двадцяти років, нещодавній розвиток у сфері європейської оборони через створення бойової групи CSDP як першого європейського «жорсткого» інструменту викликав занепокоєння серед науковців щодо кінця Європи як моделі цивільної влади [60]. Створюючи (навіть невеликі) військові інструменти, Сміт (2005) стверджує, що цивільна сила ЄС, на яку вплив права має замінювати владу політики, «остаточно мертва». З початку 2000-х кілька вчених, у тому числі Купер (2003), зазначали, що ЄС не може захистити свій постмодерний рай, якщо він не бажає грати за правилами Гоббсівських джунглів міжнародної політики. Таким чином, останній розвиток військового потенціалу ЄС, безумовно, має на меті дозволити йому підтримувати свою дипломатію силою [58]. Дійсно, згідно з цією точкою зору, хоча кінець холодної війни ототожнювався зі зростанням значення м'якої сили, це мало протилежний ефект для Європейського Союзу, оскільки Маастрихтський договір вперше зосереджувався на важливості «оборонного виміру». Ці нові інституційні зміни, підтвержені Амстердамським, Ніццьким та Лісабонським договором, а також самітом у Сен-Мало 1998 року, підкреслили важливість оборонного виміру ЄС, який дедалі більше базується на жорсткій силі, ніж на просто цивільній [57].

Складний характер ЄС – як конструкції з взаємопов’язаних національних держав – забезпечує Союз усіма інструментами, необхідними для роботи з більш складним, пов’язаним і взаємозалежним світом. Дійсно, європейський баланс м’яких і жорстких інструментів, як показано вище, надає Союзу унікальну можливість стати привабливим міжнародним актором через розвиток узгодженої європейської публічної дипломатії. Після Лісабонського договору ЄС приділив велику увагу абсолютно новій дипломатії з метою сприяння зовнішнім діям. Проте здатність ЄС створити послідовну європейську публічну дипломатію залежить від кількох факторів [58]. По-перше, надзвичайно важливо, щоб європейська громадська дипломатія розробила точне розуміння того, що вона хоче повідомити. Дійсно, перш ніж чітко визначити спільну європейську позицію на міжнародній арені, ЄС має продовжити розвиток гармонізації та координації національних політик, щоб побудувати відчуття спільної ідентичності, на основі якого він будував би свій міжнародний імідж. Нормативна сила ЄС, як показано вище, може служити цінною рисою такого європейського бренду, але вона повинна супроводжуватися спільним «європейським наративом», щоб стати повністю ефективною. Такий європейський наратив – або «основоположний міф» – необхідний, якщо ЄС хоче побудувати послідовну стратегію публічної дипломатії. Разом із цим, ЄС має також подолати високий ступінь децентралізації поточної публічної дипломатії, яку очолюють його країни-члени. Дійсно, конкуренція між цими різними національними публічними дипломатіями може підірвати єдність європейського континенту, таким чином призводячи до послаблення спільної європейської позиції за кордоном. Щоб подолати таку серйозну проблему, важливо сприяти централізації зовнішньої національної політики на рівні ЄСЗС, яка має взяти на себе ключову роль у цій сфері [60]. Таку координацію національних дипломатій слід використати для підвищення позицій Європи на міжнародному рівні.

Спільна європейська глобальна стратегія не може бути успішною без розвитку узгодженої та спільної культурної й цифрової дипломатії ЄС. Нещодавня доповідь Європейського парламенту про культурні виміри зовнішньої діяльності ЄС наголошує

на важливості того, щоб усі інституції ЄС повніше визнавали цінність культури як сили [59]. У той час як культура стає все більш цінною в міжнародних відносинах, ЄС повинен повною мірою використовувати переваги своєї культури для посилення своїх зовнішніх дій, зокрема для посилення своєї значної м'якої сили. Як зазначалося раніше, однією з головних ключових ролей, яку відіграє ЄС на глобальному рівні, є просування прав людини, ліберальних цінностей і демократії як частини його власної культурної спадщини [58]. Тому важливо, щоб усі європейські культурні гравці, включаючи держави-члени, національні делегації та культурні інституції, надалі гармонізували свою координацію в рамках Національних інститутів культури Європейського Союзу (EUNIC). Така культурна дипломатія передбачає також розвиток цифрової дипломатії ЄС з метою охоплення ширшої цільової аудиторії в усьому світі.

Останній пункт щодо нової європейської глобальної стратегії також повинен поставити питання про те, яким міжнародним актором має стати ЄС у майбутньому. Хоча ЄС, ймовірно, використовує суміш жорстких і м'яких інструментів для просування своїх зовнішніх акторів за кордоном, ЄС повинен вибрати, чи зосереджуватися на останніх, чи на перших. Як зазначив Ян Зеленка в «Поясненні європейського паралічу: чому Європа нездатна діяти в міжнародній політиці» (1999), ЄС повинен прийняти фундаментальне рішення, щоб вибір цивільної влади представляв би [для Європи] один з основних стратегічних варіантів, який міг би допомогти Союзу набути чіткого іміджу [на міжнародному рівні] – з точки зору ідентичності та легітимності [58]. Вибір між військовою та м'якою силою тягне за собою питання про те, яким міжнародним гравцем ЄС хоче бути на міжнародній арені. Як заявив Зеленка, ЄС повинен продовжувати інвестувати в розвиток своєї м'якої сили, а не в модернізацію своїх військових ресурсів. Цей стратегічний вибір відповідатиме тому, що стверджував батько поняття «європейська цивільна влада» Франсуа Дюшен – ЄС максимально використає свої можливості, лише якщо залишиться вірним своїм внутрішнім характеристикам. Це перш за все цивільні цілі та засоби, які, у свою чергу, виражають, хоч і недосконало, соціальні цінності рівності, справедливості і толерантності [59].

Загалом, можна стверджувати, що концепція м'якої сили набуває дедалі більшого значення у світовій політиці з 1990-х років. У той час як кінець холодної війни пояснював би зниження інтересу до військових можливостей, м'яка сила бере свій початок переважно в глобалізації, яка дедалі більше формується під впливом економічних, культурних і комерційних факторів. У такому складному та взаємозалежному контексті Європейський Союз представляє унікальний випадок недержавного міжнародного гравця, який використовує свою м'яку силу як головний інструмент зовнішньої стратегії. Процес розширення, наприклад, ідеально відповідає поняттю м'якої сили, що означає силу ЄС бути привабливим і привертати інші країни до вступу до Союзу. Проте за останні десять років ЄС також продемонстрував значний розвиток військового потенціалу. Хоча і було зазначено, що поєднання жорсткої та м'якої сили необхідне для вирішення складної реальності міжнародних відносин, ці події не повинні означати зміни в глобальній стратегії Європи як цивільної сили. ЄС пройшов свій шлях у світовій політиці як значна цивільна сила. Так має бути й надалі, головним чином через просування спільної та узгодженої європейської громадської дипломатії. Дійсно, як сказав Дюшен, ЄС максимально використовує свої можливості, лише якщо залишиться вірним своїм внутрішнім характеристикам, таким як демократія, миротворчість і рівність. Ці характеристики повинні становити спільну основу, на якій ЄС має розвивати свою європейську публічну дипломатію [60].

Майбутнє Франції, її геополітичні амбіції та перспективи нерозривно пов'язані з Європою, і успіх Європи означаємо не тільки успіх Франції, але й усього континенту. Проте Франція також стикається з парадоксом лідерства. Дійсно, протягом останнього десятиліття Париж часто займав позицію європейського лідера у сфері зовнішньої та оборонної політики. Хоча активність Франції, безсумнівно, сприяла стратегічному розвитку Європи, вона також виявила недовіру деяких партнерів до європейських ініціатив, які розглядаються як продовження національних амбіцій Франції. Францію критикують за її односторонність у Лівії, а також за її політику зближення з Росією, яка послабила довіру до неї як борця за європейські інтереси. Французьке бачення сильної,

автономної та впливової Європи вимагає, щоб критична маса європейських країн об'єдналася та прийняла цей проект. Таким чином, Париж ще має попрацювати, щоб відкалібрувати як свою риторику, так і свої дії для досягнення своєї мети.

РОЗДІЛ 3. ГЛОБАЛЬНА ТРАНСФОРМАЦІЯ М'ЯКОЇ СИЛИ ТА ПЕРСПЕКТИВИ ФРАНЦІЇ

3.1. М'яка сила в умовах пандемії: обмеження традиційних шляхів

Після понад року пандемії COVID-19 увесь світ став свідком могутності національної держави, оскільки вона стала центральним гравцем у контролі, пом'якшенні та приборканні її негативних наслідків. Повна присутність держави була продемонстрована не лише щодо захисту здоров'я та життя своїх громадян, але й у збалансуванні її політики та заходів щодо пандемії з відновленням економіки та поверненням до нормального життя. За останні місяці жоден інший політичний актор у внутрішній і міжнародній сфері не диктував курс програм масової вакцинації від COVID-19, окрім держави.

Оновлення популярності держави під час пандемії є ще одним принагідним нагадуванням про межі глобалізації та зв'язку, незважаючи на наш нібито взаємопов'язаний світ. Коли пандемія охопила всі куточки земної кулі, державний суверенітет став оперативним принципом політичних дій і політики урядів. Кордони, які колись вважалися прозорими, були відбудовані, і держава знову ввела обмеження на пересування людей, товарів, капіталу та навіть технологій, небачених десятиліттями. Заслуговує на увагу те, як деякі держави суворо охороняли розробку вакцин проти COVID-19 і накладали на них свій суверенний відбиток, навіть якщо вони виготовлялися незалежними дослідницькими установами охорони здоров'я та приватними фармацевтичними компаніями. Тому не дивно, що держави, які розробили вакцини, першими скористалися цим рятівним інструментом [61].

Звичайно, здатність держав контролювати ситуацію з пандемією є функцією багатьох факторів, які варіюються від інституційної спроможності, типу режиму, економічних умов і політичного порядку.

Однак прогнозується, що цей «відступ» до держави буде недовгим, враховуючи відновлену рішучість щодо міжнародної співпраці в усьому світі. У сфері міжнародних відносин вони можуть мати дві основні форми: двосторонню та багатосторонню. Двостороння співпраця проти COVID-19 почалася минулого року, коли деякі країни уклали угоди про надання матеріально-технічного забезпечення, яке може допомогти впоратися з пандемією. Станом на сьогодні та в найближчі місяці двосторонні спільні підприємства забезпечують закупівлю та доставку вакцин проти COVID-19. Ще нещодавно існувала шалена боротьба за отримання вакцин, і якість двосторонніх відносин між державами, які є джерелами вакцин, і державами-замовниками мала значну роль у цьому процесі [61].

М'яку силу також можна розглядати через призму багатосторонності. У зв'язку з цим держави вступають у владні відносини з іншими суб'єктами міжнародної системи, такими як міжнародні й неурядові організації та інші недержавні суб'єкти. Ініціатива COVAX під керівництвом Всесвітньої організації охорони здоров'я за підтримки інших державних і приватних організацій є справжнім проявом глобальної м'якої сили під час найскладніших криз, з якими сьогодні стикається світ. Пожертвування через фактичні вакцини або фінансування значною мірою допоможуть подолати розрив у вакцинах. Значна частина дослідників виражає надію, що багатостороння м'яка сила, яка не обов'язково матиме попередні умови, у майбутньому стане більш масштабною, ніж двостороння дипломатія щодо вакцин [62].

Пандемія COVID-19 безумовно радикально змінила зовнішню політику та підхід до неї в світі. Технічні проблеми та складності, а також більш серйозні виклики, такі як наприклад відсутність того, що є основним елементом дипломатії, переговорів, роздумів і дебатів: сидіти разом за столом в одній кімнаті і дивитися одне одному в очі, під час обговорення серйозних питань, і знаходити простір для приватних обговорень, а не розмовляти з усіма водночас.

Якщо більш глобально, то з кризи COVID і геополітичної сцени є багато «виводів». Деякі з них зрозумілі, а інші залишаються відкритими. Загалом, безсумнівно,

COVID-19 змінює наш світ. Невідомо, коли закінчиться криза, але можемо бути впевнені, що до того часу наш світ виглядатиме зовсім інакше, і, ймовірно, не на краще [62].

Ця глобальна криза створює хвилі, які впливають на всі аспекти життя, з наслідками для здоров'я, економіки, безпеки, соціального стресу та політичних заворушень. Вплив буде дуже асиметричним, і криза прискорить і посилить те, що ми вже бачили раніше, і це робиться в основному на трьох рівнях.

По-перше, очолюваний Заходом порядок у кризі. Як було сказано, попередня адміністрація США здебільшого відійшла від глобального порядку, у побудову якого зробили внесок США. Це перша велика глобальна криза, де США не лідирують, а Китай, зі свого боку, стає дедалі наполегливішим, але також націоналістичним. Безумовно, це реальний фактор глобальної влади, але він транзакційний і йому бракує справжньої м'якої сили [63].

По-друге, у нас справжня криза багатосторонності: G7 і G20 відсутні; Рада Безпеки ООН паралізована, а багато «технічних» організацій перетворено на арену, де країни змагаються за вплив. У світі, який більшою мірою багатополлярний, ніж багатосторонній, ми бачимо зростання нерівності та розбіжностей як у Європі, так і на глобальному рівні.

По-третє, існує дуже різна спроможність країн справлятися з викликами, пов'язаними з пандемією. У всьому світі ми бачимо суперечності між повагою до науки та науково-обґрунтованою політикою та постійною привабливістю націоналізму й авторитарної політики.

Жодна з цих тенденцій сама по собі не нова. Саме ця комбінація робить ситуацію такою складною. Як французька, так і європейська спадщина залежатиме від їх здатності забезпечити соціально-економічне відновлення після кризи COVID-19 і спроектувати та втілити більш ефективну роль Європи у світі [63].

Європейський Союз дуже сильно постраждав від кризи COVID-19. На початку він зіткнувся з серйозними труднощами в координації відповіді держав-членів. Деякі з них, зокрема Італія та Іспанія, є одними з найбільш постраждалих у світі. Тим не менш,

рішучі заходи, вжиті згодом у рамках ЄС, підвищили його стійкість і надали нові інструменти, що було помітніше під час другої хвилі пандемії [64].

Європейська соціальна модель показала, що вона досить добре пристосована до такого типу шоку як з точки зору охорони здоров'я, так і економіки. Завдяки своїм системам соціального забезпечення, які є найрозвиненішими у світі, він зробив можливим лікувати все європейське населення з точки зору охорони здоров'я, зберігаючи при цьому доходи та робочі місця більшості європейців з точки зору економіки. З точки зору монетарної та бюджетної політики, Європа відреагувала набагато швидше та рішучіше, ніж під час попередніх криз [64].

Тим не менш, криза охорони здоров'я та економічна криза дуже по-різному вплинули на різні країни Союзу. І багато з тих, хто найбільше постраждав, були також серед країн, які вже найбільше постраждали під час кризи 2008 року та її наслідків. У багатьох випадках вони ще не повністю одужали і, зокрема, накопичили великий державний борг, що обмежує їх здатність реагувати на кризу COVID-19. Грошово-кредитна політика за своєю природою не допускає диференційованого ставлення до різних країн Євросоюзу [64]. Таким чином, поточна криза ризикує ще більше збільшити розриви всередині ЄС.

Ось чому було важливо організувати фінансову допомогу, зокрема, для підтримки найбільш постраждалих країн. Це те, що, услід за пропозицією Ангели Меркель і Еммануеля Макрона в травні 2020 року, запровадила Єврокомісія в липні 2020 року.

Слід визнати, що обсяги цієї допомоги дещо скоротилися внаслідок важких переговорів. Європейський бюджет було скорочено за кількома важливими статтями на майбутнє, і щоб набути чинності, і цю угоду ще має схвалити Європейський парламент і ратифікувати 27 національних парламентів. Зокрема, питання обумовленості, пов'язаної з повагою до верховенства права, і питання власних ресурсів для забезпечення можливості погашення спільних позик ще залишаються невирішеними.

Тим не менш, навіть якщо він недосконалий, цей план відновлення руйнує деякі важливі табу. Перш за все, це дозволяє Союзу взяти на себе значні обсяги боргу на

фінансових ринках (750 мільярдів євро, 6 відсотків від ВВП Союзу) і організовує значні фінансові перекази між країнами (390 мільярдів євро). Таким чином, він починає усувати небезпечні прогалини в архітектурі європейського будівництва, хоча деякі з них уже були опрацьовані після кризи 2008–2010 років [65].

Якщо Європа продовжить динаміку зміцнення своєї солідарності та внутрішньої єдності, започатковану цим планом відновлення, вона, зокрема, може вперше опинитись у кращому становищі, ніж Сполучені Штати після закінчення кризи. Однак соціальні та економічні наслідки другої хвилі пандемії COVID-19 змушують робити додаткові заходи підтримки та відновлення.

Як би там не було, Європа також несе серйозну відповідальність перед рештою світу внаслідок цієї кризи. По-перше, вона має допомогти мобілізувати найбагатші країни, щоб допомогти країнам Півдня, які мають менше засобів, подолати цю кризу. Це не лише питання солідарності; це також питання добре зрозумілого власного інтересу: якщо європейцям вдасться знайти засоби для вирішення внутрішньої кризи, але навколишні країни зазнають серйозної дестабілізації через це, Європа неминуче в кінцевому підсумку також буде дестабілізованою [65].

Це передбачатиме, зокрема, управління зовнішніми боргами цих країн і активізацію заходів з реструктуризації та скасування, які вже здійснюються. Між Китаєм, Сполученими Штатами та Європою ті, хто був найбільш активним у цій сфері за нинішніх обставин, набиратимуть бали на посткризовий період.

Від Європи також залежить мобілізація інших демократій для захисту та просування основних прав людини та демократичних цінностей на міжнародній арені. Чи то в Гонконзі, чи в Судані, чи в Білорусі, події останніх кількох місяців підтвердили, якщо в цьому була якась потреба, наскільки універсальними залишаються ці прагнення і наскільки люди з усіх континентів, позбавлені своїх прав, прагнуть до них, як тільки їм вдається зняти тягар репресій [66]. Звичайно, це передбачає пошук діалогу зі Сполученими Штатами, щоб зменшити спокуси ізоляціонізму, і це повинно бути

набагато легше з Джо Байденом, ніж це було з Дональдом Трампом, але також тісніше співпрацювати з Японією, Південною Кореєю, Канадою, Мексикою чи Австралією.

Ця ремобілізація демократій має бути спрямована на захист і просування оновленої багатосторонності, адаптованої до світу 21 століття та його викликів. Пандемія COVID-19 показала, що така багатосторонність потрібна світу як ніколи: доки немає вакцини, неможливо контролювати цю хворобу, лише якщо її контролюватимуть всі країни світу. В протилежному випадку світові завжди буде загрозувати повернення пандемії [66].

Ця криза також продемонструвала, наскільки світ став взаємозалежним. У його інтересах також буде відновити багатосторонність шляхом реформування Світової організації торгівлі.

Відбувається глобальна боротьба наративів, у якій час є вирішальним фактором. У січні 2020 року домінуючим обґрунтуванням було те, що це локальна криза в провінції Хубей, посилена приховуванням важливої інформації офіційними особами китайської партії. Європа надсилає багато медичного обладнання, щоб допомогти китайській владі, яка на той час була перевантажена. Відтоді Китай значно знизив кількість нових локальних інфекцій – і тепер він надсилає обладнання та лікарів до Європи, як це роблять і інші країни. Китай агресивно наполягає на тому, що, на відміну від США, він є відповідальним і надійним партнером. У битві наративів ми також бачили спроби дискредитувати ЄС як такий і деякі випадки, коли європейців стигматизували, ніби всі вони були носіями вірусу [65].

Справа для Європи полягає в наступному: можна бути впевненим, що сприйняття знову зміниться в міру розвитку спалаху та її реакції на нього. Але потрібно усвідомлювати, що є геополітичний компонент, включаючи боротьбу за вплив на наративи та «політику щедрості» [67].

У Європі також відбувається боротьба наративів. Важливо, щоб ЄС продемонстрував, що він є Союзом, який захищає, і що солідарність не є пустою фразою. Після першої хвилі, коли національні органи влади займали центральне місце, тепер ЄС

виходить на передній план із спільними діями на всіх напрямках, де держави-члени надали йому повноваження діяти: зі спільними закупівлями життєво важливого медичного обладнання, зі спільним економічним стимулюванням і необхідним послабленням фіскальних правил та правил державної допомоги [68].

Франція та її місце у світі не уникли «прояснювального» впливу Covid-19. Криза підтвердила обґрунтованість керівних принципів, які захищає президент Франції, щодо необхідності розширення міжнародного співробітництва та більшої «стратегічної автономії» Європи в питаннях оборони, не забуваючи про важливі інфраструктурні проекти [69]. До них тепер слід додати охорону здоров'я та інші чутливі сектори.

Але криза також жорстоко оголила як французькі, так і європейські слабкості. Слід визнати, що Франція заробила багато балів щодо питання боргу країн з низьким рівнем доходу в рамках G20 і Паризького клубу або ініціативи АСТ-А навколо ВООЗ. Одним із великих успіхів стала ініціатива Макрона та Меркель від 20 травня, яка підготувала план відновлення Європи. Але європейські спроби викликати міжнародну реакцію на G20, у рамках G7 чи P5, або навіть у Раді Безпеки ООН, були марними [69].

Понад усе, контраст між Францією та Німеччиною спонукав багатьох спостерігачів говорити про їх «розлучення», що викликає ще більше занепокоєння, оскільки це зменшує здатність обох країн до швидкого економічного відновлення. Існує думка, що Франція зараз більше належить до категорії країн Південної Європи, ніж до Північної Європи [69]. Інформація про масштаби рецесії та соціально-економічні наслідки, які вона має для країни (банкрутства, безробіття, падіння ВВП тощо) тільки починає ставати публічною і продовжить це робити лише дуже поступово.

За цих умов найближчими місяцями чи роками зовнішні операції Франції ризикують зіткнутися з початковим ефектом ножиць. Відносний вплив Франції може бути зменшений, якщо Париж не зможе більше покладатися на своїх європейських партнерів, які все ще далекі від того, щоб поділяти їх бачення світу. Від деяких із них варто навіть очікувати дози злорадства чи навіть нових претензій щодо європеїзації постійного місця Франції в Раді Безпеки [69].

Інший ефект ножиць стосується питань безпеки: терористи чи інші загрози, що виходять з середовища традиційного впливу Франції (точніше: Лівії, Леванту, Сахелю чи навіть Балкан), точно не зникнуть [70]. Тим часом оборонні бюджети – починаючи з Європейського оборонного фонду – будуть під великим тиском. Однак паралельно як в Європі, так і в США увага буде зосереджена на конкуренції з Китаєм і геоекономічних викликах, за рахунок геополітичних викликів (зокрема, на Близькому Сході).

Членство в Європейському Союзі, який успішно конкурує з великими державами світу, справді дозволяє Франції просувати свої цінності (політичні, економічні та соціальні) та інтереси над наддержавний рівень. Водночас Франція також використовує різні канали та інститути впливу для побудови політики м'якої сили, вже на державному рівні, відповідно до наявних у неї ресурсів [68].

Незважаючи на ці переваги, зіткнувшись із викликом пандемії, м'яка сила Франції значно послабилася. Причиною цього є залежність від інституцій, які вимагають «живої» взаємодії, і необхідність швидкої трансформації методів, які використовуються для задоволення сучасних вимог. Незважаючи на розгалужену мережу культурно-освітніх центрів, їх присутність у віртуальному полі зараз здебільш дозволяє їм справляти «привабливий» вплив на тих, хто і до того був зацікавлений: тих, хто вивчав французьку мову, і тих, хто цікавився культурою та політикою країни. Наприклад, у доковідний період будь-який турист міг відвідати Лувр і зацікавитися французькою культурою, прослухавши екскурсію рідною мовою, але зараз навіть ті, хто хоче відвідати сайт музею, можуть отримати лише інформацію французькою та, в обмеженій мірі, англійською, китайською та іспанською [71].

Французька м'яка сила була значною мірою підірвана цією кризою охорони здоров'я, яка майже зупинила французький культурний сектор. За перший карантин Департамент прогнозних досліджень і статистики (DEPS) оцінив втрату загального обороту в 22,3 мільярда євро (5), тобто падіння на 25% порівняно з 2019 роком. Живі вистави залишаються найбільш постраждалим сектором із падінням обороту до -72%, потім йдуть спадщина (-36%), візуальне мистецтво (-31%) та архітектура (-28%) [72].

Інший важливий аспект французької культури, туристичний сектор, який становить 8% ВВП Франції, також зазнав серйозних втрат, впавши на 25% у першій половині 2020 року. Ці цифри чітко показують, як основи французької культурної моделі були похитнуті кризою охорони здоров'я.

Відродження цього сектору, безумовно, відбуватиметься через еволюцію моделі через інтеграцію нових стандартів охорони навколишнього середовища та здоров'я. Однак інтеграція цих стандартів потребує часу, а питання культурного розвитку не є пріоритетним для органів влади, про що свідчить рішення про збереження закриття книгарень, кінотеатрів та інших культурних місць. Оскільки криза ще триватиме деякий час, ця культурна модель виявляється безсилою перед обличчям постійно зростаючих зобов'язань щодо охорони здоров'я [73].

Нинішні труднощі є частиною глибшої проблеми французької культурної дипломатії загалом. Ресурси, призначені для культурної дипломатії, не тільки обмежені, але й потерпають від нечіткого структурування та відсутності легальної бази (для порівняння, допомога розвитку базується на кількох законах і правових структурах), до того ж вони постійно зменшуються. Криза, з якою зіткнувся культурний сектор, свідчить про потрясіння, з якими стикається французький вплив, який, ґрунтуючись на сильному культурному аспекті, виявляється безсилим перед кризою здоров'я, яка позбавляє його найсильніших сторін [73].

Ця картина однак не є цілком песимістичною, з одного боку, глобалізована мережа Французьких Альянсів та Французьких Інститутів сприяє збереженню, хоч і зменшеній, але все ще значній присутності французької культури за кордоном. З іншого боку, Франція продовжує налагоджувати партнерські відносини та обміни з іноземними державами, і її присутність не зникне миттєво. Однак як можна зберегти або навіть посилити вплив Франції без її основних стовпів культури та історії в умовах кризи, яка може тривати ще досить тривалий час? Безумовно, для французької моделі м'якої сили потрібні глибокі зміни, наприклад, із розвитком сильнішого та більш структурованого цифрового впливу.

Водночас, зважаючи на запроваджені обмеження, саме Інтернет-простір стає місцем для м'якої взаємодії, на що варто звернути увагу державам, які бажають просувати свої стратегії м'якої сили. У випадку, якщо країни, які традиційно були лідерами в цій галузі, завдяки накопиченим століттями ресурсам і механізмам просування, не зможуть створити сильну присутність у віртуальному просторі, їх позиції будуть здані більш успішним конкурентам.

3.2. Франція та російсько-українська війна: переформатування парадигми впливу

24 лютого 2022 року, через 8 років після незаконної анексії Криму та початку конфлікту на сході України у 2014 році, Російська Федерація зробила свідомий, невинуватий вибір розпочати війну проти України.

Вже 8 місяців українці воюють і гинуть, а Литві прямо погрожує Росія. Німці обговорюють нормування енергоресурсів напередодні зими, а ООН попереджає про глобальну продовольчу кризу через блокаду Росією Чорного моря, що перешкоджає важливому експорту зерна з України. Ми перебуваємо в розпалі європейської кризи безпеки, яка швидко стає глобальною. І лідерства ЄС помітно бракує.

Еммануель Макрон плекав надію, коли Ангела Меркель зійшла з політичної сцени восени минулого року, що корона «де-факто» лідера ЄС стане його. Але навіть до того, як він програв на парламентських виборах у Франції, пан Макрон не був людиною, якій довіряли в Брюсселі [74].

Багато хто (особливо ті, хто географічно ближче до Росії, як-от Польща та країни Балтії) підозрюють його в надто м'якому ставленні до Кремля. Нещодавно він заговорив про необхідність не принижувати президента Росії Володимира Путіна, щоб зберегти можливість дипломатичного вирішення конфлікту в Україні. Вони, країни зі спільною з Росією географією та історією, є «новими» провідними державами ЄС, що з'явилися в результаті прямого вторгнення Росії в Україну.

Голос Польщі, разом із трьома балтійськими державами, стає все гучнішим у Брюсселі, а також у оборонному альянсі НАТО. Вони відчують себе виправданими після того, як багато років застерігали Захід не заманювати себе в безпекову кризу з Кремлем, і тепер їхні точки зору слухають з більшою повагою [75].

У цій какофонії голосів ЄС щодо України ми не можемо оминати Угорщину. Щойно переобраний і ще більш самовпевнений прем'єр-міністр Віктор Орбан відіграв помітну роль як шипа в оці ЄС у поточній кризі. Йому вдалося пом'якшити останній пакет санкцій, який включав стратегічно важливе поетапне ембарго на російську нафту [76].

Санкції, як і всі зовнішньополітичні рішення в ЄС, мають бути ухвалені одноголосно між 27 країнами-членами. І, незважаючи на гостроту нинішньої кризи, жоден інший європейський лідер не зміг переконати Будапешт діяти разом з іншими.

Це не означає, що ЄС розпадається через Україну. На Брюссельському саміті лідери ЄС оголосили про спільне рішення запропонувати Україні статус кандидата (значним чином символічний крок, що дозволяє країні розпочати тривалий процес подання заявки на членство в ЄС). Лідери ЄС також повторили свою обіцянку допомогти Україні економічно та військово. Але чим довше триває військова агресія Москви, тим важче стає підтримувати єдність цілей всередині ЄС і ширшої західної коаліції [76].

Існують розбіжності, наприклад, щодо того, якими мають бути воєнні цілі України. Західні держави погоджуються, що Росія має зазнати поразки в Україні. Але що це означає на практиці?

Офіційно, звичайно, союзники кажуть, що Україна сама вирішує свої військові цілі. Але поставки західної зброї (скільки і яких типів зброї) будуть ключовими у впливі на те, які дії можуть вжити українські військові. Знову ж таки, країни, фізично ближчі до Росії (Прибалтика, Польща та більша частина колишньої комуністичної Центральної Європи також), є більшими «яструбами» у своєму ставленні до цього питання.

Прем'єр-міністр Естонії сказав, що якщо Україна буде змушена піти на поступки територіями, щоб досягти перемир'я, це не означає, що Москва заспокоїться, а означатиме, що Кремль повернеться за новими. Серед країн Європи склалося загальне відчуття, що Росію треба провчити [77].

Ці країни ЄС почуваються набагато більш узгодженими у своєму мисленні з Великобританією, де прем'єр-міністр Борис Джонсон і міністр закордонних справ Ліз Трасс дуже відверто висловлювалися щодо Росії, ніж з найбільшими державами ЄС Німеччиною, Францією та Італією.

Берлін, Париж і Рим, навпаки, зосереджені на припиненні бойових дій в Україні. Не будь-якою ціною, звичайно. Підтримка України та її військових є справжньою. Але багато лідерів у Західній Європі мають на увазі внутрішні опитування громадської думки. Виборці стурбовані тим, що конфлікт в Україні поширюється і набуває ядерного виміру. Підвищення цін на продукти харчування та паливо внаслідок війни також викликає занепокоєння. Лідери Західної Європи також стурбовані можливістю нової міграційної кризи, якщо люди на Близькому Сході та в Африці в кінцевому підсумку втікають від голоду, спровокованого Росією, яка перешкоджає морському експорту українського зерна [78].

США намагаються подолати ці протилежні погляди, сподіваючись утримати західну коаліцію разом. Їх довгострокова точка зору полягає в тому, що ми перебуваємо в новій холодній війні. І США потрібна Європа, щоб протистояти Китаю разом із Росією (поки це влаштовує ці сили). Вашингтон також прагне заохотити підтримку в Азії. Японію та Південну Корею запросили як спостерігачів на великий саміт НАТО в Мадриді, разом з Австралією та Новою Зеландією.

Альянс демократій західного зразка – ось як це зображується. І ЄС є значною частиною цього альянсу. Однак його мета стати ключовим політичним, а також економічним гравцем не здійсниться, якщо блок продовжуватиме плутатися, не маючи рішучого лідерства [79].

З початком війни в Україні політичні пріоритети ЄС були змінені: безпека та оборона, енергетична диверсифікація та розширення зараз стоять на порядку денному. Змінений геополітичний контекст також вплинув на альянси в ЄС-27, особливо між Польщею та Угорщиною, а також на зміну політичних підходів у таких країнах, як Німеччина чи Данія, що може призвести до нових альянсів усередині ЄС.

Позиція Франції щодо війни в Україні викликала часто негативну, а часом і жорстоку реакцію її партнерів і союзників. Деякі державні діячі в Польщі та країнах Балтії засудили французів, разом з деякими британськими коментаторами, які зайняли таку ж позицію [78].

Цих закидів цілий ряд: військова допомога Україні недостатня порівняно з тією, яку надають Великобританія, Німеччина чи навіть невелика Латвія; діалог між Еммануелем Макроном і Володимиром Путіним є некоректним; заяви Президента про приниження Росії та заклики до переговорів є неадекватними. Звичайно, неприбуття президента Макрона до Києва сприяє загальній атмосфері.

Чи маємо ми бачити фундаментальну різницю в підходах французів порівняно з іншими західними союзниками, чи це просто відмінність у стилі чи методі?

У цьому випадку ми можемо сперечатися на користь останнього. У прес-релізі щодо останнього обміну думками між Макроном, Путіним і Шольцем Париж оголосив, що обидва європейські лідери підкреслили президенту Путіну, що будь-яке вирішення війни має бути предметом переговорів між Москвою та Києвом з належною повагою до суверенітету та територіальної цілісності України і повторили своє наполегливе прохання про припинення вогню. Це дуже далеко від передбачуваної стратегії «поступки території в обмін на мир», яку зазвичай приписують французам і німцям. Крім того, Франція була одним із найгучніших голосів у Брюсселі, закликаючи до суворих санкцій проти Росії та зміни енергетичної політики Європи [80]. Усі пункти ставлять під сумнів ідею політики умиротворення.

Можливо, різниця в методах походить від різниці в перспективах з Росією. У цьому контексті важливо дослідити виклик, який кидає війна в Україні для позиції Франції в Європі та світі як у середньостроковій, так і в довгостроковій перспективі.

Безпосереднім наслідком російської агресії стала реорганізація внутрішнього балансу сил у Європі. Дійсно, для багатьох європейських держав, включаючи Францію, загрози зі Сходу були мінімальними порівняно з загрозами з Півдня. Сьогодні немає жодних сумнівів, що загроза зі Сходу повертається на перший план. У цьому сенсі захист Європи, тобто НАТО, також повертається до уваги порівняно з європейською обороною. Польща, яка була білою вороною в регіоні, відколи почала зневажати верховенство права, отримала перевагу як прифронтна держава у війні. На противагу цьому, франко-німецький дует сприймався як наївний, якщо не слабкий, у стосунках з Москвою, хоча таке об'єднання цих двох позицій залишається надмірним спрощенням [81].

Оскільки війна знову відкриває двері для переговорів про розширення, проблема з європейськими інституціями постає знову. Відмовити Києву у проханні про вступ стало неможливо, що ускладнило також відмову Молдові та деяким балканським державам. Ця еволюція знову ставить Францію в незручне становище. Як одна з найбільш неохочих країн у проекті розширення Союзу, Франція завжди робила ставку на нове членство в переосмисленні, «поглибленні» інституційної екосистеми ЄС. Таким чином, багато хто швидко підозрює, що Франція знайде майже будь-яку причину для блокування нових членів [82]. Ми бачили приклад цього не так давно з хвилею негативних відгуків на промову Макрона 9 травня у Страсбурзі щодо «європейської політичної спільноти».

Зрештою, переобрання Еммануеля Макрона на другий термін і складне формування нової коаліції в Берліні повинні були посилити природну лідерську роль Франції в Європі, але нічого подібного не відбулося. Сьогодні Польща, Балкани та деякі скандинавські країни визначають оборонну стратегію в Європі та розвивають відносини з Росією за підтримки Сполученого Королівства.

Отже, чи це означає кінець лінії французького впливу? Навряд, принаймні доки Париж знову знайде свій голос. У книзі «Guerre en Ukraine: nouvelle politique étrangère pour la France», опублікованій Institut Montaigne 8 червня, запропоновано три шляхи повернення Франції до лідерської ролі. Перш за все, президент Макрон міг би заспокоїти побоювання своїх партнерів, використовуючи однозначну мову щодо Росії та першорядної важливості НАТО. Візит в Україну і, можливо, зокрема в Одесу, був би сильним жестом солідарності та демонстрацією підтримки заявки України на членство в ЄС. Таким чином може нарешті вщухнути і шум звинувачень. Більше того, цю «європейську політичну спільноту» слід сприймати як привітну для нових учасників, а не як перешкоду [83].

Щойно будь-яка плутанина щодо того, в чому позиція Франції, буде роз'яснена її партнерам, нація, природно, відновить сильну позицію на переговорах. Французи могли б використати своє схвалення вступу України до Союзу для просування своїх власних пріоритетів: зміцнення Єврозони, верховенство права, сприятлива ядерна енергетична політика, а також їхній «порядок денний стійкості» або план «стратегічного суверенітету» [84]. Іншими словами, Франція могла б переломити ситуацію в цей, здавалося б, момент ослаблення її позицій у Європі, і зробити цю невдачу можливістю для зростання.

Нарешті стало зрозуміло, що європейським державам доведеться зробити велику ставку на модернізацію оборони. Французи можуть отримати дивіденди від просування свого проекту побудови європейської оборони, якщо Франція зможе успішно продемонструвати, що ЄС може зробити свій внесок у фінансування національної оборони разом з НАТО. Це також єдиний спосіб, за допомогою якого європейська оборонна промисловість може побачити світ [85].

Війна вплинула на лідерську роль Франції в Європі. Також можна зазначити, що західному лідерство загалом кидається виклик на міжнародній арені. Світ, що розвивається, навіть засуджуючи російську агресію, очевидно, не готовий піти західними стопами в ізоляції та послабленні Росії. Світогляд, який протиставляє

демократії авторитаризму, суперечить більш широко прийнятій опозиції Заходу рештою світу. Російський нарратив широко поширився по всьому світу, ця ідея про те, що Володимир Путін був змушений напасти на Україну для превентивного захисту своєї країни.

Франція завжди була обережною, залишаючись відкритою для глобального Півдня. В основі її стратегії лежить просування багатосторонності. Який внесок вона може зробити у цей проект у цьому контексті? У вищезазначеній записці, опублікованій Institut Montaigne, визначено три точки перспективи [82].

По-перше, Франція повинна вести нарративну битву. Європейці були обережні, намагаючись обмежити економічні та соціальні наслідки війни на Глобальний Південь, особливо в контексті тривожної продовольчої кризи, і це справедливо. У зв'язку з цим вони намагалися відновити постачання пшениці до тих країн, які в значній мірі залежать від імпорту з України та Росії. Не було б незаконним очікувати, що ті, хто отримує вигоду від цих торговельних зусиль, засудять російську агресію та її наслідки (а не звинувачуватимуть Сполучені Штати та їхніх союзників). Вони також повинні тиснути на Путіна, щоб він знову відкрив експортні шляхи Одеси. Крім того, оскільки він завжди був готовий простягнути руку Росії, Макрон може скористатися цією можливістю, щоб сказати правду країнам Глобального Півдня [86].

Далі Франція повинна переорієнтувати свій підхід до глобального управління. Світ, що розвивається, з нетерпінням чекає змін у глобалізації, особливо із застосуванням санкцій, пов'язаних із війною. Їхні хвилювання законні. У рамках G7 та інших глобальних форумів Франція могла б домагатися введення санкцій проти Росії з чіткою метою: просувати нарратив про те, що Захід сприяє глобальній стабільності, незважаючи на заяви Росії та Китаю.

Нарешті, Франція повинна працювати над реорганізацією західних альянсів. Щоб зберегти свою роль на світовій арені, вона повинна залишатися активною в Африці, на Близькому Сході та в Індо-Тихоокеанському регіоні. В інтересах Франції, щоб Європа відігравала важливішу геополітичну роль. Однак у нинішньому контексті після війни

європейці ризикують замкнутися всередині себе, зосереджуючись лише на проблемах, що виникають на континенті, зменшуючи їх масштаби. Щоб уникнути такого типу пониження, відновлення зусиль щодо побудови європейської оборони могло б сприяти плідним стратегічним дискусіям з Вашингтоном щодо розподілу глобальної відповідальності між європейцями та американцями разом із їхніми союзниками в Тихому океані [82].

Повернемося до того, чи може за відносно поверхневими розбіжностями між Францією та її союзниками ховатися глибша розбіжність у поглядах на майбутнє відносин з Росією? Чи не цим «франко-німецький» підхід настільки відрізняється від англосаксонського, який також поділяє Центральна та Північна Європа?

Стає очевидним, що хоча в європейських країнах багато говорять про кінцеві цілі, такі дискусії є дещо марними, доки динаміка влади все ще розвивається на місцях. У будь-якому випадку, менш важливо знати, чи було б краще вигнати російські сили з Криму військовим шляхом, чи досягти цього за столом переговорів, тому що тільки час покаже, який результат для нас доступний. Однак дуже важливо, щоб великі столиці західного світу серйозно розглянули «день після» конфлікту. Найбільш вірогідним результатом є те, що Росія вийде ослабленою, але мстивою, більш агресивною та ще більш залежною від Китаю. Україна та Європа загалом залишаться вразливими до нових атак або принаймні спроб дестабілізації. Ось чому Франція та Європа повинні бути готові до тривалої напруженості, атмосфери конфронтації та відносин антагонізму в Європі та інших країнах. Чи буде тоді місце для дипломатії?

У певному сенсі відповідь на це запитання ствердна. Франції доведеться підтримувати канали спілкування відкритими та демонструвати, що вони можуть бути розумними та відкритими, щоб уникнути прорахунків з обох сторін. Але якщо мова йде про «велику угоду», відповідь – ні. Не може бути грандіозних переговорів щодо нової «архітектури безпеки Європи», яка давно була метою французької дипломатії. З міркувань довіри французькі лідери повинні довести світові, що вони зрозуміли меседж: рухайтесь далі.

ВИСНОВКИ

М'яка сила Франції є багатогранною, однак її культурний вимір є історично найважливішим. Країна характеризується багаторівневою м'якою силою, яка дозволяє делегувати деякі завдання на вищий рівень. Наприклад, членство в Європейському Союзі, який успішно конкурує з великими державами світу, дозволяє Франції просувати свої цінності (політичні, економічні та соціальні) та інтереси вище державного рівня. Водночас Франція також використовує різні канали та інститути впливу для побудови політики м'якої сили, вже на державному рівні, відповідно до наявних у неї ресурсів. Незважаючи на ці переваги, м'яка сила Франції значно послабилася перед викликами пандемії. Причиною цього є залежність від інституцій, які вимагають «живої» взаємодії, і необхідність швидкої трансформації методів, які використовуються для задоволення сучасних вимог.

Франція справді приділяє велике значення розвитку своєї культурної дипломатії, яка сприймається як засіб поширення її впливу. Її культура, її цінності, її мова та мережа, яку вона створила, впливають на позицію країни та дозволяють їй усе ще відігравати важливу роль на міжнародному рівні. Проте, щоб утримати свої позиції, Франція має дуже стратегічно керувати своєю культурною мережею. Звичайно, координація всіх організацій та ініціатив, які популяризують культуру за кордоном, є викликом, який включає в себе, серед іншого, і економічні фактори.

Санітарна криза COVID-19 мала серйозні наслідки для м'якої сили Франції. Французькі інститути та альянси Françaises по всьому світу припинили свою діяльність, і, як наслідок, зменшилася кількість студентів, які вивчають французьку мову. Крім того, конкуренція у сфері культурної дипломатії існуватиме вічно, як з боку історичних акторів, таких як Сполучені Штати, Італія та Сполучене Королівство, так і з боку нових гравців, таких як Південна Корея.

Водночас, зважаючи на запроваджені обмеження, саме Інтернет-простір стає місцем для «м'якої взаємодії», на що варто звернути увагу державам, які бажають

просувати свої стратегії м'якої сили. У випадку, якщо країни, які традиційно були лідерами в цій галузі, завдяки накопиченим століттями ресурсам і механізмам просування, не зможуть створити сильну присутність у віртуальному просторі, їх перші позиції будуть поступово зайняті більш успішним конкурентам.

Майбутнє Франції, її геополітичні амбіції та перспективи нерозривно пов'язані з Європою, і успіх Європи означаємо не тільки успіх Франції, але й усього континенту. Проте Франція також стикається з парадоксом лідерства. Дійсно, протягом останнього десятиліття Париж часто займав позицію європейського лідера у сфері зовнішньої та оборонної політики. Хоча активність Франції, безсумнівно, сприяла стратегічному розвитку Європи, вона також виявила недовіру деяких партнерів до європейських ініціатив, які розглядаються як продовження національних амбіцій Франції. Францію критикують за її односторонність у Лівії, а також за її політику зближення з Росією, яка послабила довіру до неї як борця за європейські інтереси. Французьке бачення сильної, автономної та впливової Європи вимагає, щоб критична маса європейських країн об'єдналася та прийняла цей проект. Таким чином, Париж ще має попрацювати, щоб відкалібрувати як свою риторику, так і свої дії для досягнення своєї мети.

Війна Росії проти України безумовно вплинула на лідерську роль Франції в Європі. Також можна зазначити, що західному лідерство загалом кидається виклик на міжнародній арені. І в цьому контексті Франції варто зробити важливі висновки та скорегувати власну закордонну політику та політику впливу.

По-перше, Франція повинна вести наративну битву. Європейці були обережні, намагаючись обмежити економічні та соціальні наслідки війни на Глобальний Південь, особливо в контексті тривожної продовольчої кризи, і це справедливо. Французькі лідери повинні тиснути на Путіна, щоб він не перешкоджав роботі експортних шляхів Одеси та робити все, щоб їх убезпечити. Крім того, оскільки він завжди був готовий простягнути руку Росії, Макрон може скористатися цією можливістю, щоб сказати правду країнам Глобального Півдня.

Далі Франція повинна переорієнтувати свій підхід до глобального управління. У рамках G7 та інших глобальних форумів Франція могла б домагатися введення санкцій проти Росії з чіткою метою: просувати наратив про те, що Захід сприяє глобальній стабільності, незважаючи на заяви Росії та Китаю.

Нарешті, Франція повинна працювати над реорганізацією західних альянсів. Щоб зберегти свою роль на світовій арені, вона повинна залишатися активною в Африці, на Близькому Сході та в Індо-Тихоокеанському регіоні. В інтересах Франції, щоб Європа відігравала важливішу геополітичну роль.

Франція безумовно має обширний та успішний досвід використання м'якої сили проте виклики сьогодення ставлять під сумнів ефективність традиційних методів політики впливу, а тому Франції як і всім державам світу, які зацікавлені в створенні або просуванні власного меседжу варто бути більш гнучкими та відкритими у підходах щоб не випасти з порядку денного світу або навіть зміцнити свої позиції на міжнародній арені.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Nye J. The future of power. New York : Public Affairs, 2011. 320 p.
2. Walt S. M. The end of hubris // Foreign Affairs. 2019. Vol. 93, No. 3. P. 17–26.
3. McClory J. The soft power 30. London : Portland, 2015. 56 p.
4. Ikenberry G. J. The end of the liberal international order? // International affairs. 2018. Т. 94, № 1. P. 13–25.
5. Norrlof C. Educate to liberate // Foreign affairs. 2019. Т. 98, № 2. P. 3–17.
6. Nye J. Soft Power: the means to success in world politics. New York : Public Affairs, 2004. 191 p.
7. Darius von Guttner. The French revolution and Europe - its echoes, its influence, its impact // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/27228307/The_French_revolution_and_Europe_its_echoes_its_influence_its_impact (дата звернення: 10.10.2022).
8. Smyth P. Why did France become a republic? // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/9771928/Why_Did_France_become_a_Republic (дата звернення: 10.10.2022).
9. Alfi Yanuariandi. Soft diplomacy of France // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/44378759/Soft_Diplomacy_of_France (дата звернення: 10.10.2022).
10. Bokeriya S. Soft power in the system of French security (the exemple of la francophonie) // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/90110362/Soft_power_in_the_system_of_french_security_the_exemple_of_la_francophonie (дата звернення: 10.10.2022).
11. Tipei A. R. A new kind of conquest: French liberals, soft power, and post-Napoleonic Europe // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/34307878/A_New_Kind_of_Conquest_French_Liberals_Soft_Power_and_Post_Napoleonic_Europe (дата звернення: 10.10.2022).

12. Tassiopoulos D. G. Opinion French soft power and AI // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/39985348/Opinion_French_soft_power_and_AI (дата звернення: 10.10.2022).

13. Wahid R. Hard power, soft power, smart power // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/78652258/Hard_Power_Soft_Power_Smart_Power (дата звернення: 10.10.2022).

14. Maria Indira Aryani. The influences of fashion as a soft power towards France's economic growth // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/70614315/The_Influences_of_Fashion_as_a_Soft_Power_towards_France_s_Economic_Growth (дата звернення: 10.10.2022).

15. Frans R. P. E., Aryani M. I. The influences of fashion as a soft power towards France's economic growth // WIMAYA. URL: <http://wimaya.upnjatim.ac.id/index.php/wimaya/article/view/35> (дата звернення: 10.10.2022).

16. Gardashuk T. V. Environmental threats of war in Ukraine // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/75650885/Environmental_Threats_of_War_in_Ukraine (дата звернення: 10.10.2022).

17. Kamusella T. Hybrid war: real casualties in Ukraine // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/36405611/Hybrid_War_Real_Casualties_in_Ukraine (дата звернення: 10.10.2022).

18. Novorun C. War and autocephaly in Ukraine // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/44733851/Novorun_War_and_Autocephaly_in_Ukraine (дата звернення: 10.10.2022).

19. Zogg B., Masuhr N. The war in Ukraine: first lessons // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/81448759/The_War_in_Ukraine_First_Lessons (дата звернення: 10.10.2022).

20. Singh H. War in Ukraine: the grain drain // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/90644108/WAR_IN_UKRAINE_THE_GRAIN_DRAIN (дата звернення: 10.10.2022).

21. Chovet B. France: growing as a soft power // Brand Finance. URL: <https://brandfinance.com/insights/2022-gsps-france> (дата звернення: 10.10.2022).
22. Gray A. France becomes the world No 1 for soft power // World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2017/07/france-new-world-leader-in-soft-power/> (дата звернення: 10.10.2022).
23. Janse K. A., Tsanova I. What we can learn from Europe's response to the COVID-19 crisis // World Economic Forum. URL: <https://www.weforum.org/agenda/2020/08/europe-response-covid-19-coronavirus-economic-crisis-euro-fiscal-monetary-policy-green-deal/> (дата звернення: 10.10.2022).
24. Sawahel W. New education initiatives to follow France's soft power drive // University World News. URL: <https://www.universityworldnews.com/post> (дата звернення: 10.10.2022).
25. Wintour P. Macron helps France become world leader in soft power, survey finds // The Guardian. URL: <https://www.theguardian.com/world/2017/jul/18/macron-helps-france-become-world-leader-soft-power-survey-finds> (дата звернення: 10.10.2022).
26. Masters J. France tops US in global 'soft power' rankings as Trump factor blamed CNN // CNN. URL: <https://edition.cnn.com/2017/07/18/europe/france-soft-power-ranking/index.html> (дата звернення: 10.10.2022).
27. Leonard M. Europe's soft-power problem // ECFR. URL: <https://ecfr.eu/article/europes-soft-power-problem/> (дата звернення: 10.10.2022).
28. Vaysset O. Maison franco-japonaise. French "soft power" with a focus on Asia and Japan // IFRJ-MFJ. URL: https://www.mfj.gr.jp/agenda/2022/04/15/ls_vaysset/ (дата звернення: 10.10.2022).
29. Cohen C. Will France's Africa policy hold up? // Carnegie Endowment for International Peace. URL: <https://carnegieendowment.org/2022/06/02/will-france-s-africa-policy-hold-up-pub-87228> (дата звернення: 10.10.2022).

30. Macron E. France must be a "balancing power" for global peace and stability // France in the UK. URL: <https://uk.ambafrance.org/France-must-be-a-balancing-power-for-global-peace-and-stability-President> (дата звернення: 10.10.2022).

31. Kombo R. O. Soft power and language: French interests in Kenya (1990-2018) // USIU-A Digital Repository Home. URL: <http://erepo.usiu.ac.ke/handle> (дата звернення: 10.10.2022).

32. Dumont J., Aubert D. Cultural diplomacy from propaganda to soft power – Transatlantic Cultures // Transatlantic Cultures. URL: <https://www.transatlantic-cultures.org/pt/catalog/diplomatie-culturelle-entre-propagande-soft-power> (дата звернення: 10.10.2022).

33. Lebourg N. The French far right in Russia's orbit // Carnegie Council for Ethics in International Affairs. URL: <https://www.carnegiecouncil.org/media/series/russian-soft-power-in-france/the-french-far-right-in-russias-orbit> (дата звернення: 10.10.2022).

34. Boniface P. The geopolitical significance of macron's re-election in France // TRENDS Research and Advisory – Homepage. URL: <https://trendsresearch.org/insight/20-05-2022/> (дата звернення: 10.10.2022).

35. Guilbault L. With Paris fashion school, French fashion aims to grow its soft power // Vogue Business. URL: <https://www.voguebusiness.com/fashion/with-paris-fashion-school-french-fashion-aims-to-grow-its-soft-power> (дата звернення: 10.10.2022).

36. Grossman E. Introduction: France and the EU: from opportunity to constraint // Taylor & Francis. URL: <https://www.tandfonline.com> (дата звернення: 10.10.2022).

37. Hooghe L., Marks G. Grand theories of European integration in the twenty-first century // Taylor & Francis. URL: <https://www.tandfonline.com> (дата звернення: 10.10.2022).

38. Bruter M. Diplomacy without a state: the external delegations of the European Commission // Taylor & Francis. URL: <https://www.tandfonline.com/> (дата звернення: 10.10.2022).

39. Irondelle B. Europeanization without the European union? French military reforms 1991–96 // Taylor & Francis. URL: <https://www.tandfonline.com> (дата звернення: 10.10.2022).

40. Kurzer P. Cultural diversity in post-Maastricht Europe // Taylor & Francis. URL: <https://www.tandfonline.com/> (дата звернення: 10.10.2022).

41. Sauger N., Grossman E. Political institutions under stress? Assessing the impact of European integration on French political institutions // Taylor & Francis. URL: <https://www.tandfonline.com> (дата звернення: 10.10.2022).

42. Wynne B., Waterton C. Building the European Union: science and the cultural dimensions of environmental policy // Taylor & Francis. URL: <https://www.tandfonline.com> (дата звернення: 10.10.2022).

43. Falkner G. The Council or the social partners? EC social policy between diplomacy and collective bargaining // Taylor & Francis. URL: <https://www.tandfonline.com> (дата звернення: 10.10.2022).

44. Menon A. France and the IGC of 1996 // Taylor & Francis. URL: <https://www.tandfonline.com> (дата звернення: 10.10.2022).

45. Sirello O. Is there a European soft power? // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/30914935/Is_there_a_European_Soft_Power (дата звернення: 10.10.2022).

46. Cross M. K. D. European public diplomacy: soft power at work // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/48306192/European_public_diplomacy_soft_power_at_work (дата звернення: 10.10.2022).

47. Arias-King F. ARTICLE Latin America and European ‘soft power’ geopolitics // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/72519410/ARTICLE_Latin_America_and_European_soft_power_geopolitics (дата звернення: 10.10.2022).

48. Sianos A. European capitals of culture: a “soft power” resource for the European union? // Academia.edu – Share research. URL: <https://www.academia.edu>

/48091109/European_Capitals_of_Culture_A_soft_power_resource_for_the_European_Union (дата звернення: 10.10.2022).

49. Cross M. K. D. European public diplomacy: soft power at work // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/5525503/European_Public_Diplomacy_Soft_Power_at_Work_Palgrave_2013 (дата звернення: 10.10.2022).

50. Quinn A., Berenskoetter F. Hegemony by invitation: neoclassical realism, soft power and US-European relations // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/14331271/Hegemony_by_invitation_neoclassical_realism_soft_power_and_US_European_relations (дата звернення: 10.10.2022).

51. Jones W. J. European union soft power: cultural diplomacy & higher education in southeast Asia // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/35065425/European_Union_Soft_Power_Cultural_Diplomacy_and_Higher_Education_in_Southeast_Asia (дата звернення: 10.10.2022).

52. Kvaratskhelia L. The role of the EU's soft power in the European neighborhood policy // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/30621300/The_Role_of_the_EUs_Soft_Power_in_the_European_Neighborhood_Policy (дата звернення: 10.10.2022).

53. Aghamohammadi E. Corona's pandemic, soft power and Evolution in the agenda of world politics // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/78010721/Coronas_pandemic_soft_power_and_Evolution_in_the_agenda_of_world_politics (дата звернення: 10.10.2022).

54. Guillin V. The French influence // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/34343786/The_French_Influence (дата звернення: 10.10.2022).

55. Mamadou Diouf. How French influence survived // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/85672761/How_French_Influence_Survived (дата звернення: 10.10.2022).

56. Purevdorj M. French influence on modern diplomacy // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/44758841/French_influence_on_modern_diplomacy (дата звернення: 10.10.2022).

57. Poojitha B. French influence on restoration period // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/43848085/FRENCH_INFLUENCE_ON_RESTORATION_PERIOD (дата звернення: 10.10.2022).

58. Purevdorj M. French influence on modern diplomacy // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/79872164/French_influence_on_modern_diplomacy (дата звернення: 10.10.2022).

59. Doan C. French influence in Vietnamese vocabulary // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/16285956/French_influence_in_Vietnamese_vocabulary (дата звернення: 10.10.2022).

60. El Difraoui A. French fashion, real soft power and civil society. Challenging perspectives and voices on cultural europe // Ifa – Institut für Auslandsbeziehungen. URL: <https://www.ifa.de/en/bloggng/article/french-fashion-real-soft-power-and-civil-society-challenging-perspectives-and-voices-on-cultural-europe/> (дата звернення: 10.10.2022).

61. Fenton-Harvey J. France aims to up its influence in the Middle East and North Africa // Inside Arabia. URL: <https://insidearabia.com/france-aims-to-up-its-influence-in-the-middle-east-and-north-africa/> (дата звернення: 10.10.2022).

62. Ballerini F. Is Chanel n°5 France’s greatest cultural export? // Fair Observer. URL: <https://www.fairobserver.com/culture/franthiesco-ballerini-chanel-n5-centenary-france-culture-soft-power-87282/> (дата звернення: 10.10.2022).

63. Мааß K.-J. Cultural diplomacy – opportunities and limits of soft power in foreign policy (part 1) // 国際交流基金ウェブマガジン「をちこち」. URL: <https://www.wochikochi.jp/english/relayessay/2013/09/cultural-diplomacy01.php> (дата звернення: 10.10.2022).

64. Duclos M. France's presidential election: a referendum on foreign policy // Institut Montaigne. URL: <https://www.institutmontaigne.org/en/analysis/frances-presidential-election-referendum-foreign-policy> (дата звернення: 10.10.2022).

65. Duclos M. Covid-19 the clarifier: the impact of the virus on France's foreign policy // Institut Montaigne. URL: <https://www.institutmontaigne.org/en/publications/covid-19-clarifier-impact-virus-frances-foreign-policy> (дата звернення: 10.10.2022).

66. Karoui H. E. A new strategy for France in a new Arab world // Institut Montaigne. URL: <https://www.institutmontaigne.org/en/publications/new-strategy-france-new-arab-world> (дата звернення: 10.10.2022).

67. Institut Montaigne. Big data and the internet of things // Institut Montaigne. URL: <https://www.institutmontaigne.org/en/publications/big-data-and-internet-things> (дата звернення: 10.10.2022).

68. Institut Montaigne. Media polarization "à la française"? // Institut Montaigne. URL: <https://www.institutmontaigne.org/en/publications/media-polarization-la-francaise> (дата звернення: 10.10.2022).

69. Iris Boyer, Théophile Lenoir. Information manipulations around covid-19: France under attack // Institut Montaigne. URL: <https://www.institutmontaigne.org/en/publications/information-manipulations-around-covid-19-france-under-attack> (дата звернення: 10.10.2022).

70. Wright G. What a Marine Le Pen victory would mean for Europe // Institut Montaigne. URL: <https://www.institutmontaigne.org/en/blog/what-marine-le-pens-victory-means-europe> (дата звернення: 10.10.2022).

71. Duhamel O. Inside Macron's mind: a tint of Paul Ricœur // Institut Montaigne. URL: <https://www.institutmontaigne.org/en/blog/inside-macrons-mind-tint-paul-ricoeur> (дата звернення: 10.10.2022).

72. Moore D. English influence on the French enlightenment // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/71714365/English_Influence_on_the_French_Enlightenment (дата звернення: 10.10.2022).

73. Wijaya S. American influence on the French revolution // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/25391106/American_Influence_on_the_French_Revolution (дата звернення: 10.10.2022).

74. Petrova E. French influence on English // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/30265860/Elena_Petrova_French_Influence_on_English (дата звернення: 10.10.2022).

75. Vanherpe A. Gerard Vander Meeren's influence on French artwork // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/72466011/Gerard_vander_Meerens_influence_on_French_artwork (дата звернення: 10.10.2022).

76. Nwankwor M. French and cultural diplomacy – the African experience // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/80406262/French_and_Cultural_Diplomacy_The_African_Experience (дата звернення: 10.10.2022).

77. Santos N. COVID-19 & Chinese public diplomacy: soft power, sharp power and ethics // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/43492553/COVID_19_and_Chinese_Public_Diplomacy_Soft_Power_Sharp_Power_and_Ethics (дата звернення: 10.10.2022).

78. Chen W. A. COVID-19 and China's changing soft power in Italy // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/49572060/COVID_19_and_Chinas_Changing_Soft_Power_in_Italy (дата звернення: 10.10.2022).

79. Burak B. Turkey's covid-19 diplomacy as a model for soft power // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/64667468/TURKEY_S_COVID_19_DIPLOMACY_AS_A_MODEL_FOR_SOFT_POWER (дата звернення: 10.10.2022).

80. Elsayed O. Health diplomacy as A soft power: what COVID-19 has taught us // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/65427669/Health_Diplomacy_As_A_Soft_Power_What_COVID_19_Has-Taught_Us (дата звернення: 10.10.2022).

81. Roland-Dorian Ene. The war in Ukraine // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/17055067/THE_WAR_IN_UKRAINE (дата звернення: 10.10.2022).

82. Shah S. N. A. Russia-Ukraine war // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/82529597/Russia_Ukraine_war (дата звернення: 10.10.2022).

83. Maria R. The war in Ukraine explained // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/76914515/The_war_in_Ukraine_explained (дата звернення: 10.10.2022).

84. Layton P. Russia's war in the Ukraine // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/30020592/Russias_War_in_the_Ukraine (дата звернення: 10.10.2022).

85. Gündemir E. Russia's hybrid war in Ukraine // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/44076411/RUSSIAS_HYBRID_WAR_IN_UKRAINE (дата звернення: 10.10.2022).

86. Ujah A. Understanding the war in Ukraine // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/85215820/Understanding_the_War_in_Ukraine (дата звернення: 10.10.2022).

87. Katchanovski I. The Russia-Ukraine war and the maidan in Ukraine // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/88425184/The_Russia_Ukraine_War_and_the_Maidan_in_Ukraine (дата звернення: 10.10.2022).

88. Käihkö I. The people's war in Ukraine // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/38010532/The_peoples_war_in_Ukraine (дата звернення: 10.10.2022).

89. Martin G. T. Ukraine, global war, empire // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/76241835/Ukraine_Global_War_Empire (дата звернення: 10.10.2022).

90. Layton P. Scenarios for the war in Ukraine // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/74267567/Scenarios_for_the_war_in_Ukraine (дата звернення: 10.10.2022).

91. Rodríguez J. S. Russia's war against Ukraine // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/73888840/Russias_war_against_Ukraine (дата звернення: 10.10.2022).

92. Hunya P. Ukraine war explained 2014 // Academia.edu – Share research. URL: https://www.academia.edu/9843882/Ukraine_war_explained_2014 (дата звернення: 10.10.2022).